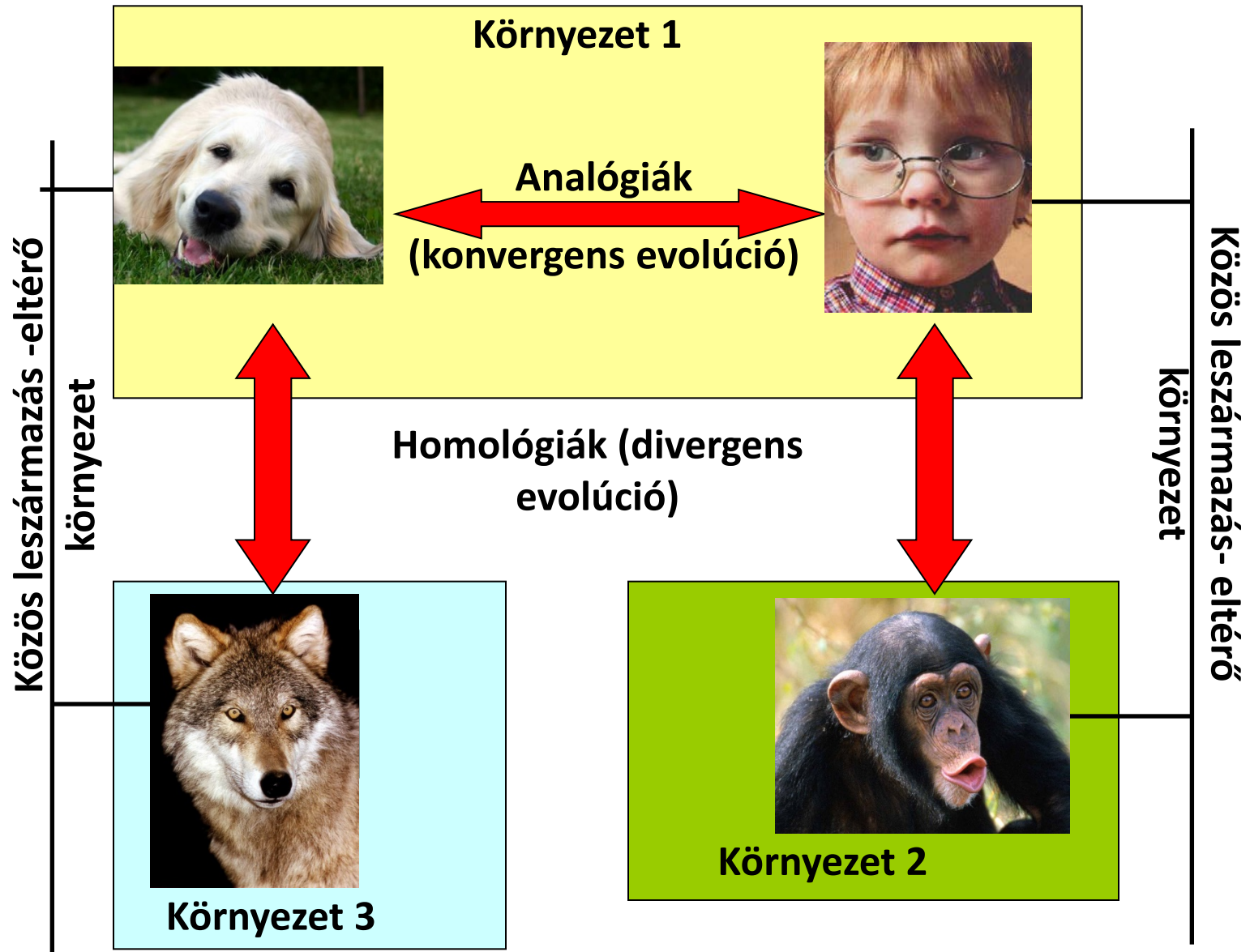

A kutya mint az emberi viselkedésevolúció egy lehetséges modellje

A humán szociális kogníció kutatásának egy lehetséges modell- rendszere

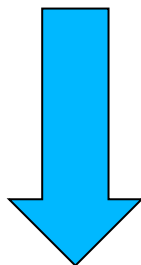
A kutya mint az emberi társas készségek modellje

Az emberré válás viselkedésevolúciós története:

“mozaik evolúció” (egy komplex viselkedés-szabályzó rendszer egyes elemeinek egyidejű megjelenése és párhuzamos, egymásra kölcsönösen ható változásai)

A kutyává válás viselkedésevolúciós története:

a viselkedés-szabályzó rendszer és társas elmeképességei funkcionális analógiák formájában mintegy „leképezik” hominizációt kísérő viselkedés evolúciós változások egyes jellegzetességeit.

A kutya egyedülállóan kompetens módon képes az emberrel való interakciókra

A domesztikáció következményei

- domesztikáció = alkalmazkodási folyamat!
  - szocializációs készségek (*érzékeny periodusok elmosódása, fajtársfelismerés*)
  - flexibilis viselkedés (*extrém variabilitás*)
  - szociális dependencia (*csökkent önállóság, irányíthatóság, csökkent agresszió, neoteniás jelenségek, kötődés*)
  - kognitív strukturát érintő változások (*dopaminerg aktivitás változás, stressztolerancia*)
- **következmények**: szociokognitív képességek, kommunikációs képességek

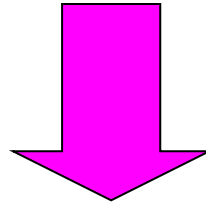
Hogyan hatott a szelekció a kutya kommunikációs és értelmi képességeire?

- Elmélet I.: 'relaxáció' (*csökkent agyméret, csökkent értelmi képességek*) –
- Elmélet II: Domesztikáció = komplex (viselkedés)evolúciós folyamat - *Társas viselkedést és elme-képességeket érintő változások*

A FARKAS (kutya-ős)

A természet által összerakott „komplett” repertoár
„Előhúrozott” kontroll mechanizmusok

(külső kontroll, szocializáció, szelídítés korlátozottan hat!)

Farkas-farkas interakció: *ugyanabból* a repertoárból dolgoznak

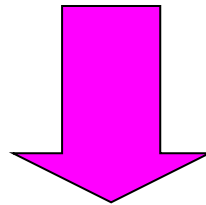
Ember-farkas interakció: *egészen más* repertoárból dolgoznak

A KUTYA

„Szétvert” (fajtaspecifikus) repertoár, újfajta viselkedés-szabályzó mechanizmusok

Külső (tanult) kontroll (emberre hangoltság), szocializáció, flexibilis gátolhatóság,

Kutya-kutya interakció: *csak részben* dolgoznak *ugyanabból* a repertoárból

Ember-kutya interakció: vannak *átfedő* részei a repertoárnak

Farkas és kutya agonisztikus viselkedésének etogramja:

Domináns magatartáselemek

	Lök	Fölé áll	Gátolt harap.	Merev -állás	Láb -birkozás	Agresszív szájnyitás	Csupasz fog	Merev nézés
Farkas	X	X	X	X	X	X	X	X
Husky	X	X	X	X	X	X	X	X
G. Retriev.	X	X	X	X	X	X	X	
Németjuh.	X	X	X	X	X	X	X	
Cocker sp.	X	X		X	X			
Fr. Bulldog	X			X				
Shetlandi	X							
Norf. Terr.	X			X				
Cavalier	X							

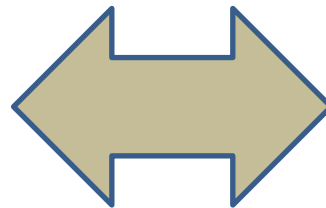
Farkas és kutya agonisztikus viselkedésének etogramja: Szubmisszív magatartáselemek

	Száj-nyalás	El-néz	Behódoló görnyedés	Behódoló vigyor	Passzív behódolás	Aktív behódolás
Farkas	X	X	X	X	X	X
Husky	X	X	X	X	X	X
G. Retriev.	X	X		X	X	X
Németjuh.	X	X	X			
Cocker sp.		X				
Fr. Bulldog		X				
Shetlandi	X					
Norf. Terr.						
Cavalier						

A kutya a farkas „lebutított” változata

vs.

A farkas „enkulturált” változata

relaxált szelekció (kognitív készségek tompulása)

irányító szelekció (sajátos szociális kompetencia megjelenése)

Funkcionálisan analóg működés azzal, ahogyan a csecsemő értelmezi a világot?

Kutya-ember viselkedési párhuzamok (funkcionális analógiák)

I. Szociális vonzódás és kötődés

Korai szociális vonzódás vizsgálata

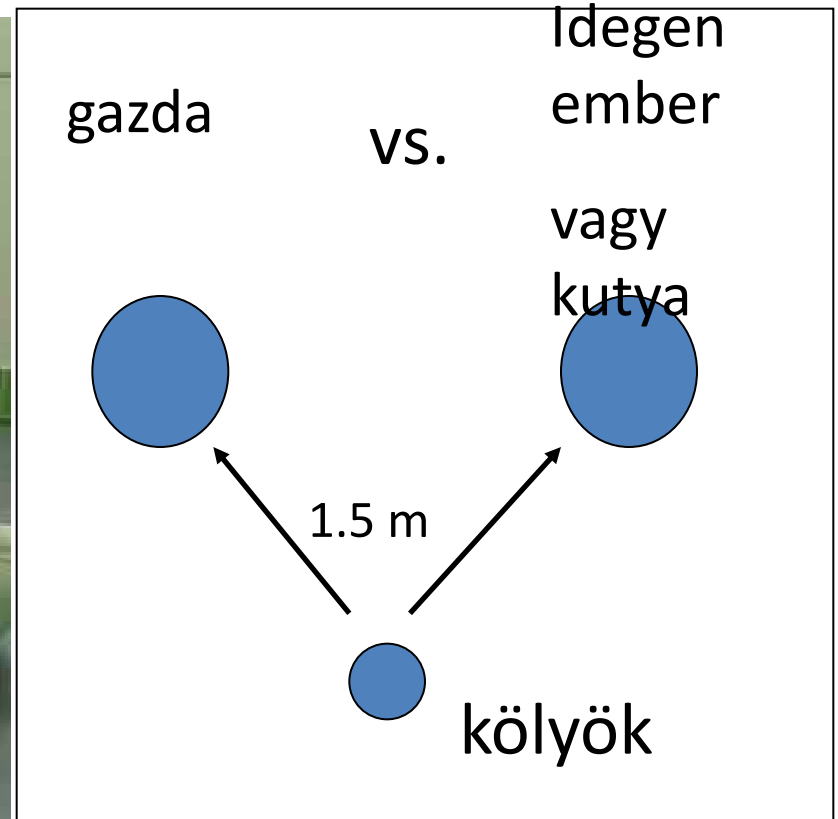
A kézben-nevelt farkas projekt (2002-2005)

Szociális vonzódás, mint a kutya-ember kötődés kialakulásának alapja.

Kutya- és farkaskölykök összehasonlítása (5 hetes korban):

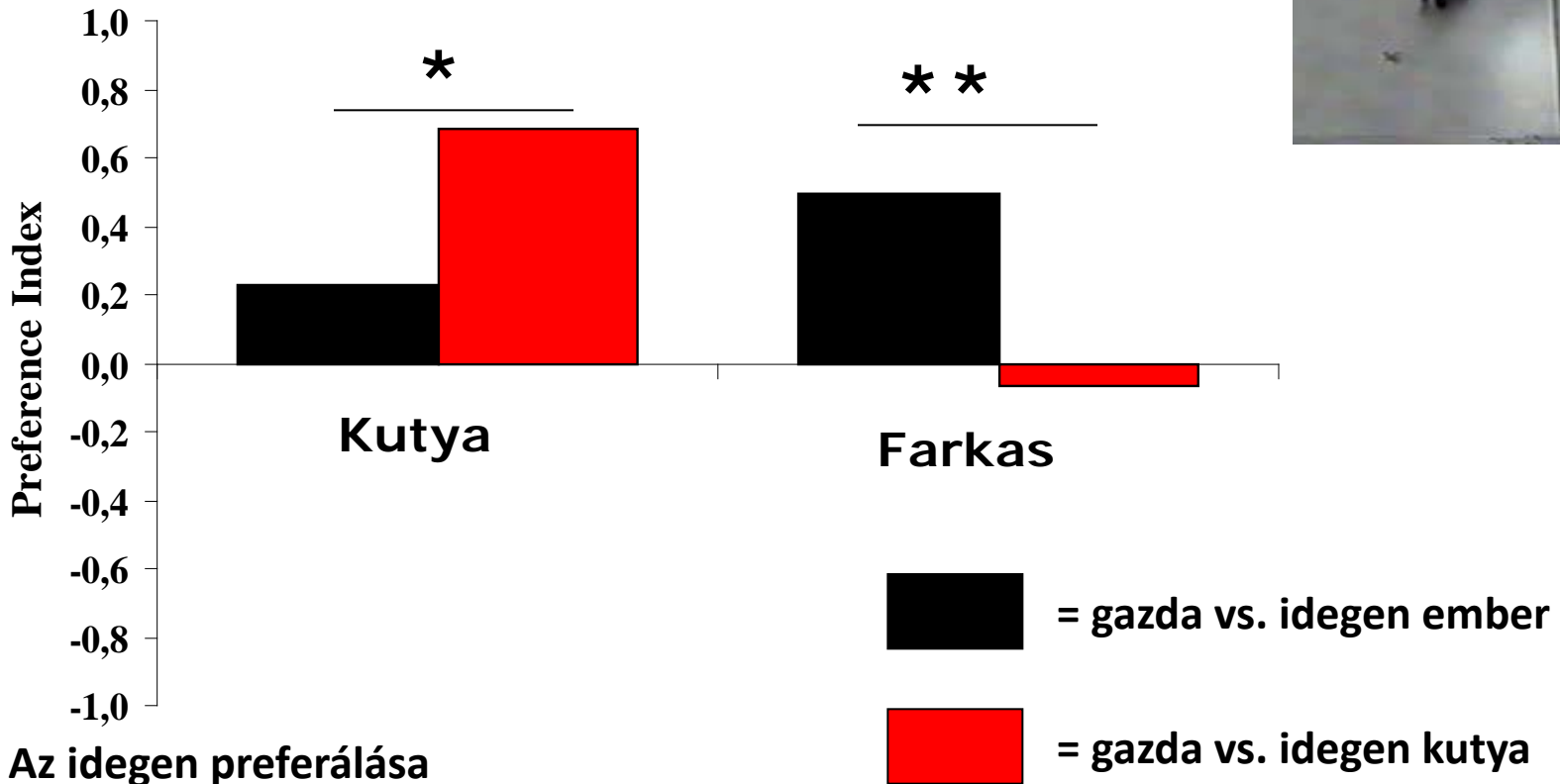
„Szociális objektum választás” teszt

Szociális vonzódás a gazdához 5 hetes korban (N=11 & 13)

A gazda preferálása

A kutyák veleszületett készsége a szociális interakciókban való részvételre

–egyéb fajspecifikus eltérések

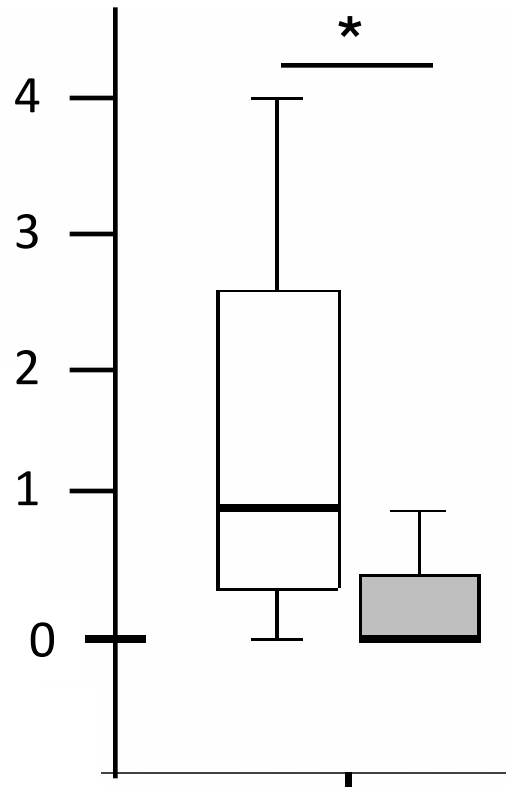
ember arcára való nézés miközben megközelít

□ dogs
■ wolves

Kutya:

-több stressz-hang

-több csóválás

Kutya: emberrel való szociális kontaktusra előhangolva

Vajon fajtársként kezelnek bennünket?

Ember preferálása már rövid tapasztalat után (*Stanley, 1962*)

-és akkor is ha büntetik a társas kapcsolatot (*Fisher, 1955*)

A farkasnak intenzív korai és kizárólagos szocializálásra van szüksége (*Klinghammer & Goodman 1987; Frank 1989*).

Csak a kutya tud megfelelő kapcsolatot kialakítani az emberrel fajtársi környezetben (*Niebuhr et al., 1980, Woolpy and Ginsberg, 1967*)

A kutyák veleszületetten elő vannak készítve a kötődésre

• **Kutya-ember kötődés**

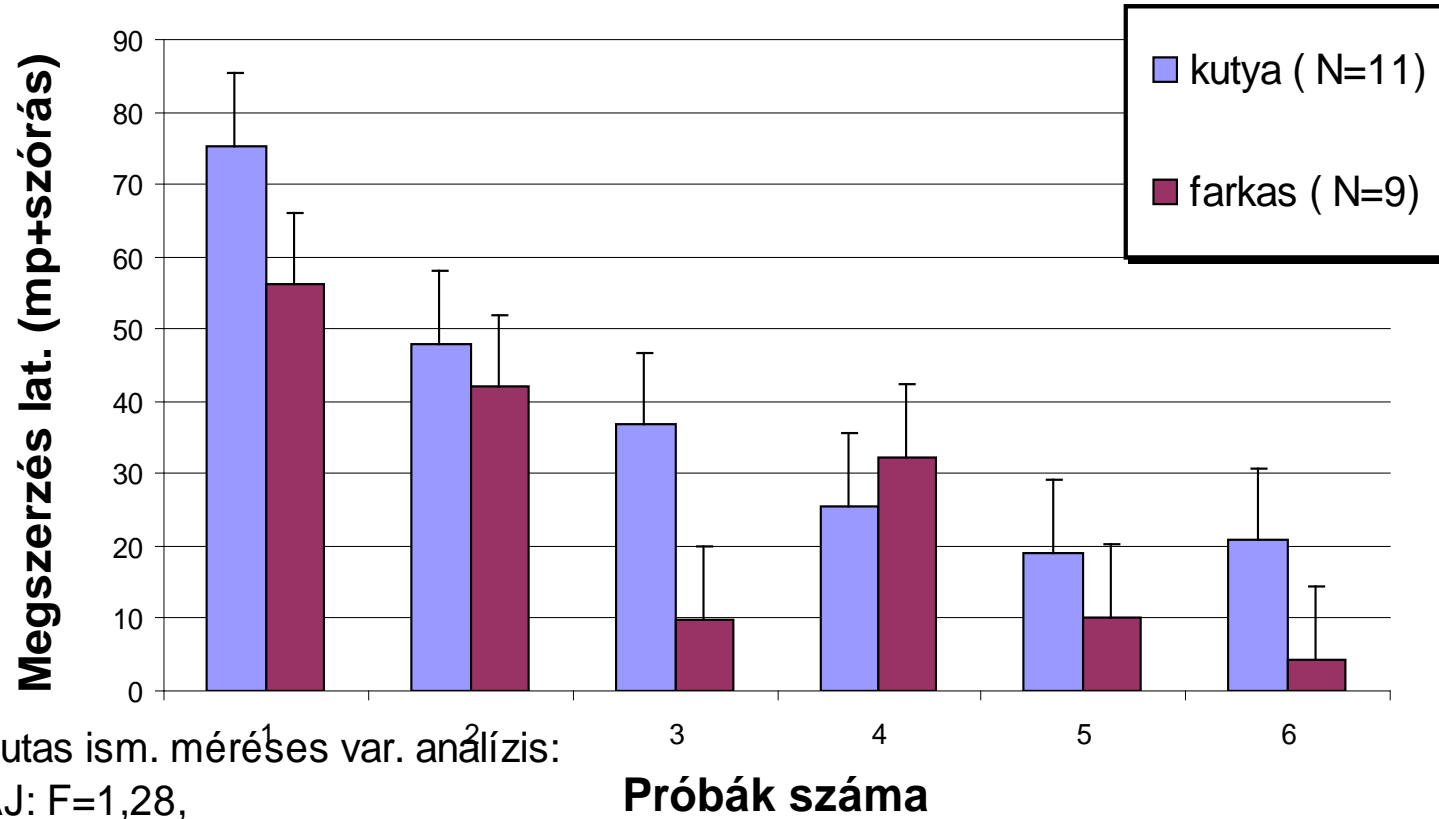
Kutya emberrel szemben mutatja a csecsemőszerű kötődési viselkedés mintázatot (Strange Situation test)

- Bejövő gazdával való kontaktuskeresés, fizikai kontaktus, játék
  - Kimenő idegen követése, ajtóban állás az idegen jelenlétében,
  - Bejövő gazda és idegen megkülönböztetett üdvözlése)
-
- Már 16 hetesen (Gácsi 2001)
  - Felnőtt korban is (Topál és mts. 1998, Prato Previde és mts. 2005)
  - Szociális depriváció hatása a kötődésre – menhelyi kutyákban gyorsan kialakul (Gácsi és mts. 2001)
  - Simogatás alkalmas a kötődés aktiválására (Marston és mts. 2005)
  - A farkas nem képes kötődni?! (Topál és mts. 2005) - A kötődés a házasítás „terméke”!

Kutya-ember viselkedési párhuzamok (funkcionális analógiák)

II. Kooperatív problémamegoldás

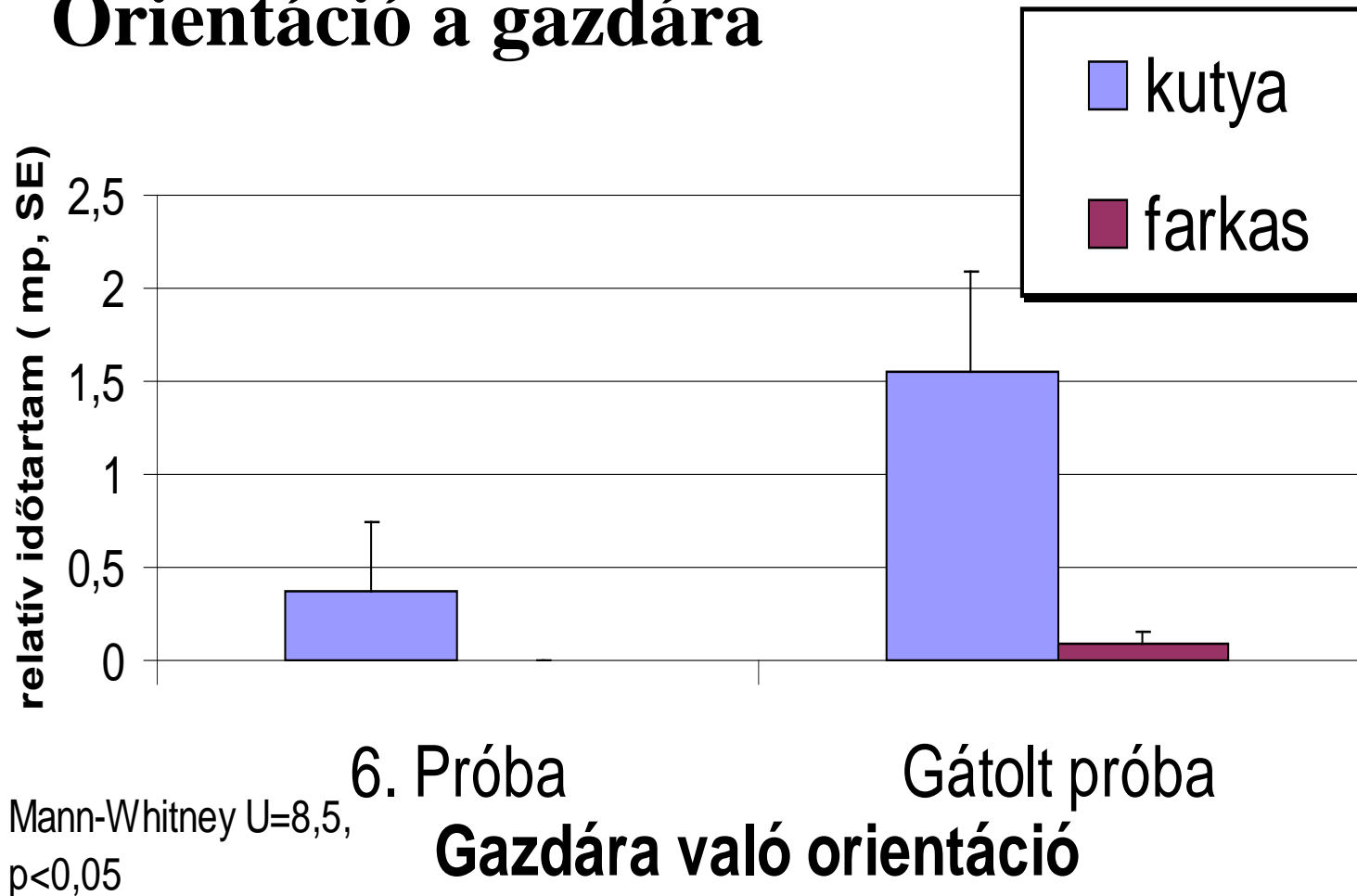
Problémamegoldás: kutya és farkas összehasonlítása

Nincs különbség a kutyák és a farkasok között!

De hogyan viselkednek ha a feladat megoldhatatlanná válik?

Orientáció a gazdára

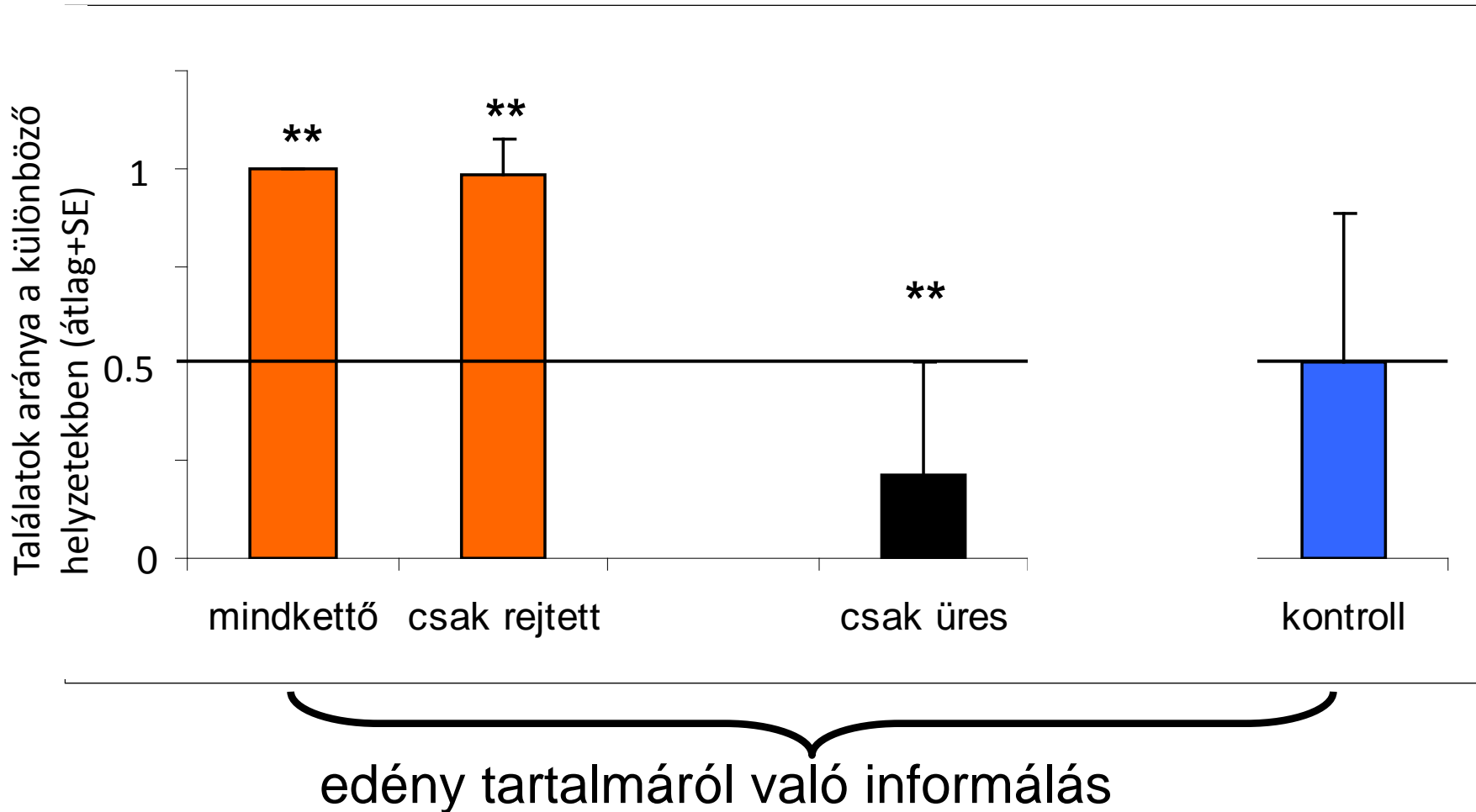
Megoldhatatlan probléma esetén a kutyák többet néznek a gazdára, mint a farkasok.

Kutya-ember viselkedési párhuzamok
(funkcionális analógiák)

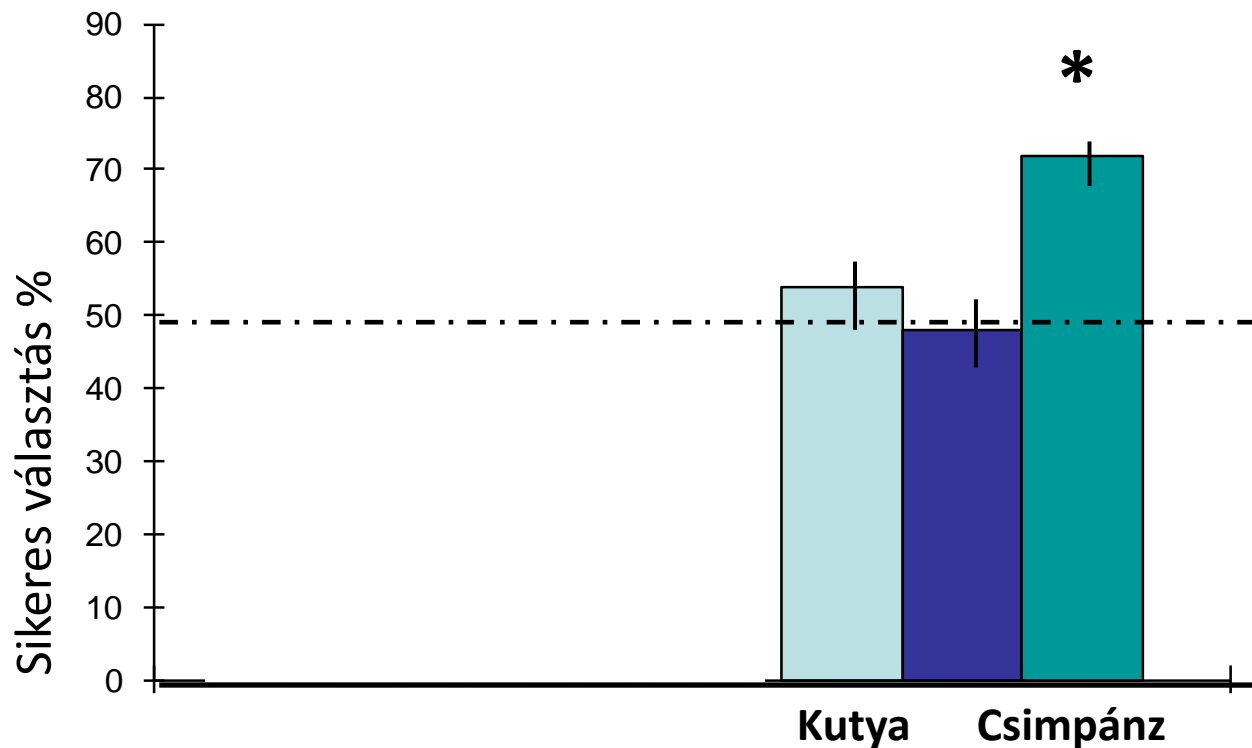
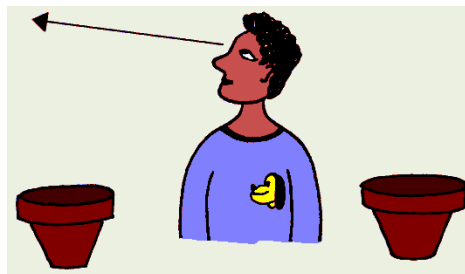
III. Osztenzív-referenciális jelzésekre való
érzékenység

A kutyával ellentétben, a csimpánz meg tudja oldani a „következtetési” feladatot

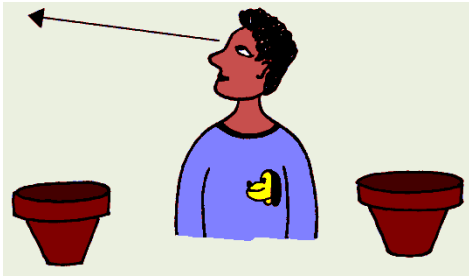
Call et al. *J. Comp. Psychol.* 118, 232-41

N=35 felnőtt kutya

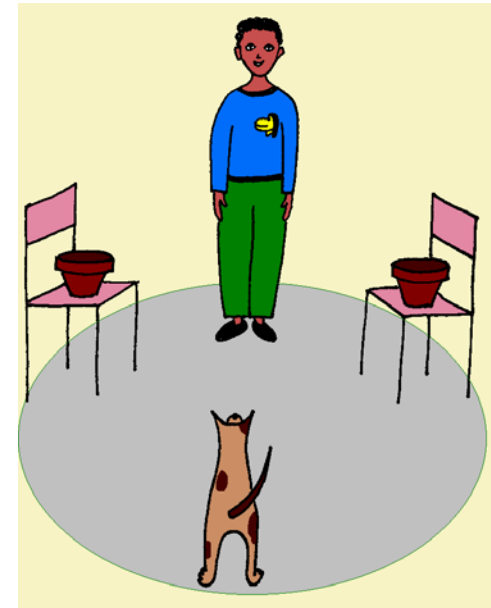
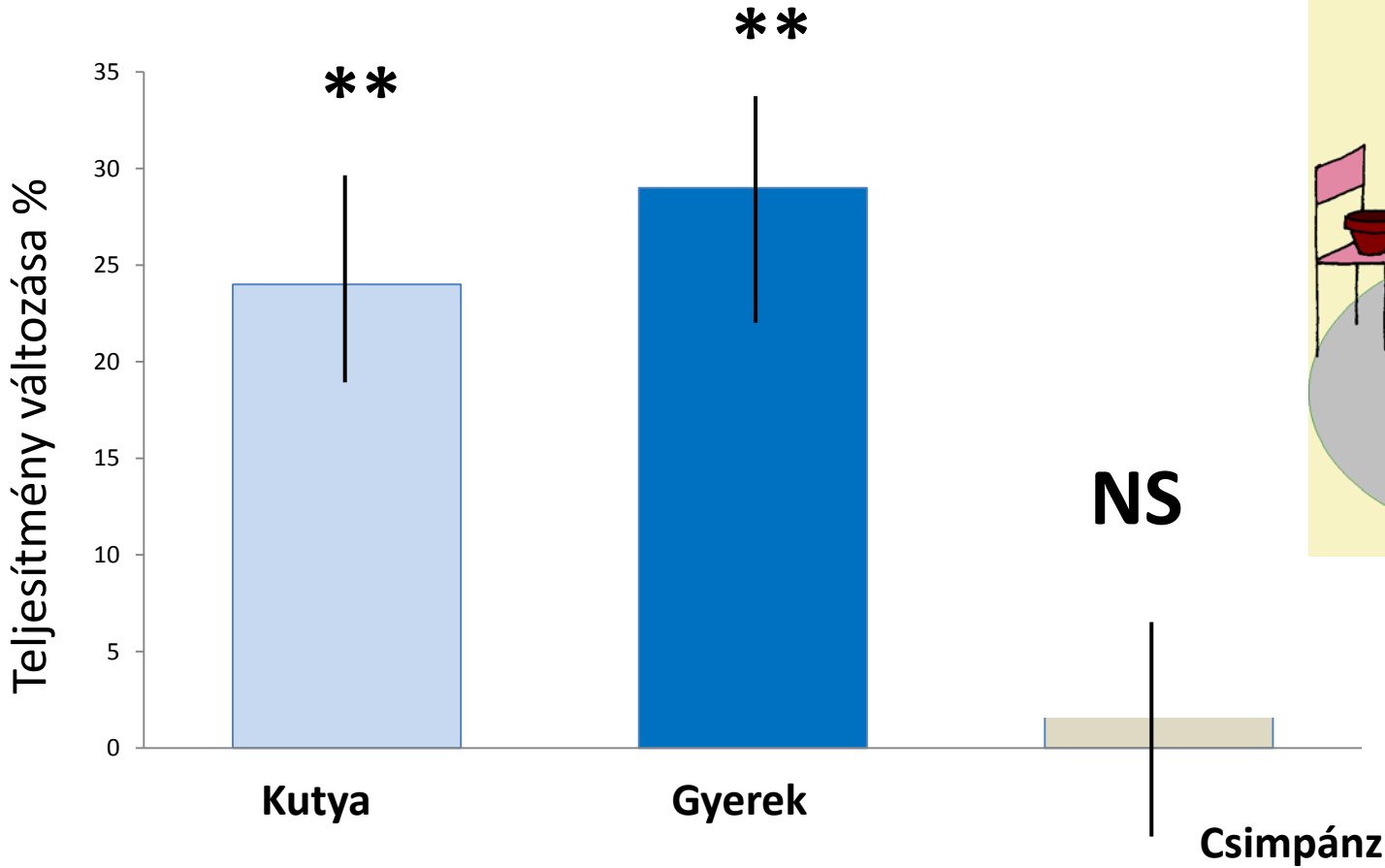
Gyerek
N=24, 3 éves

félrenéz

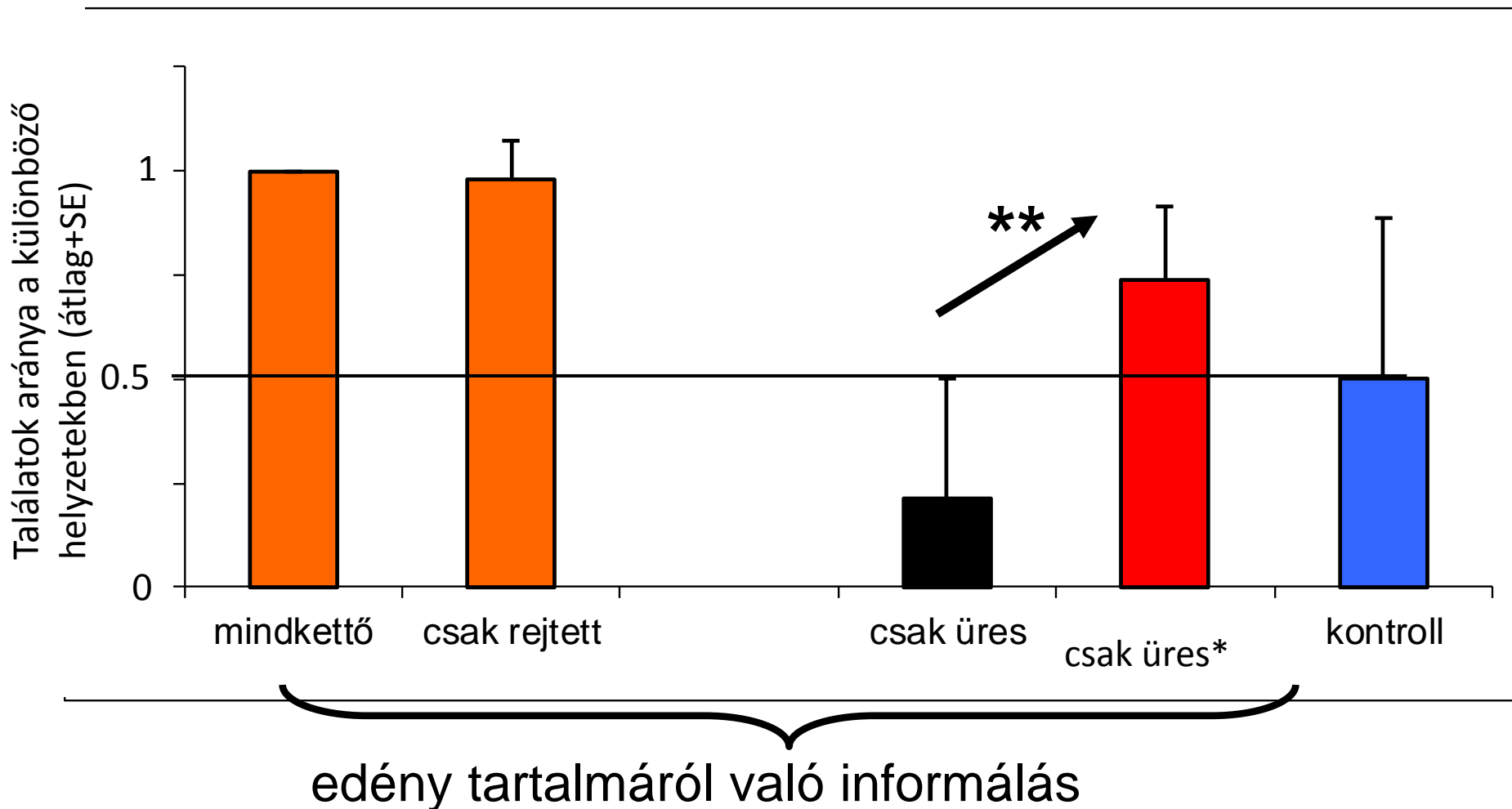

ránéz

A kutya is meg tudja oldani a „következtetés” feladatot, amennyiben a kommunikációs jelzések „ki vannak egyenlítve”

A kutya osztenzív-referenciális jelzésekre való érzékenységének vizsgálata

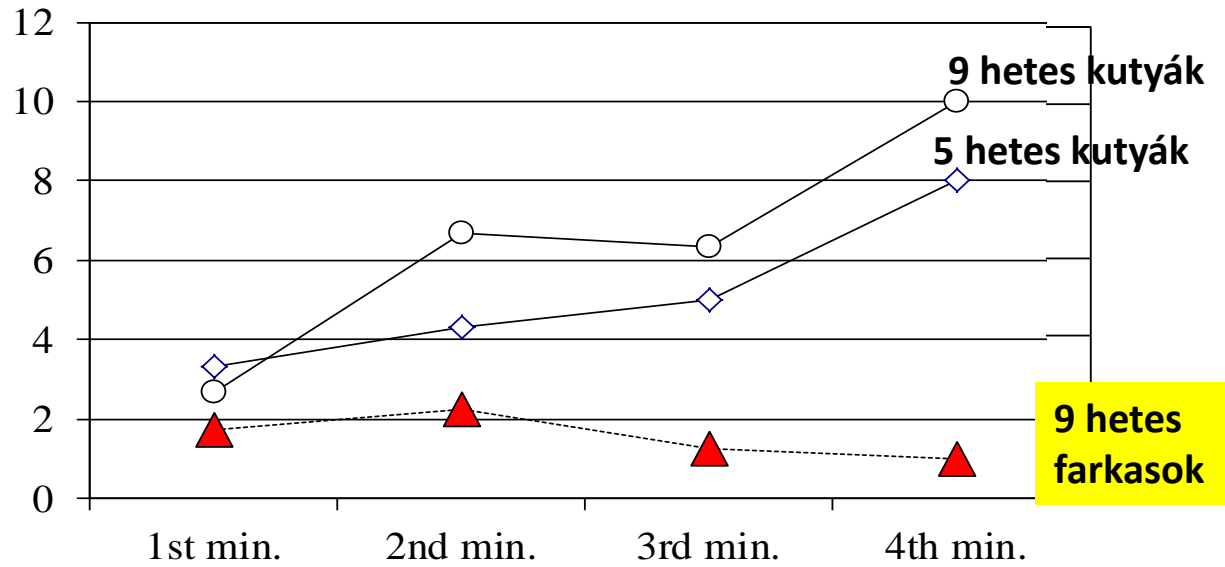

Korai és spontán preferenciális figyelem az emberi arc (szemek) felé (spontán szemkontaktus-keresés)

A kommunikációs szándékot kifejező (osztenzív) jelzések fontosak a közlési helyzet felismerésében

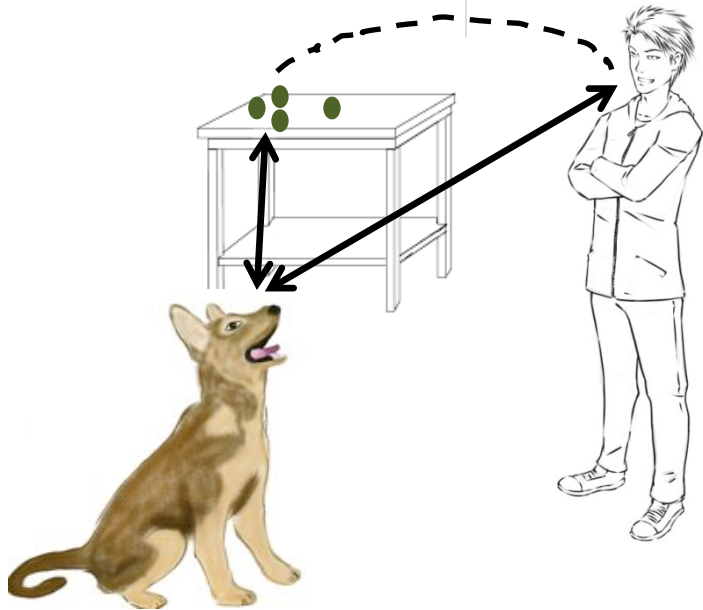
Az osztenzív jelzések fontosak a rákövetkező jelzés referenciálisként való értelmezéséhez

Szemkontaktusok száma

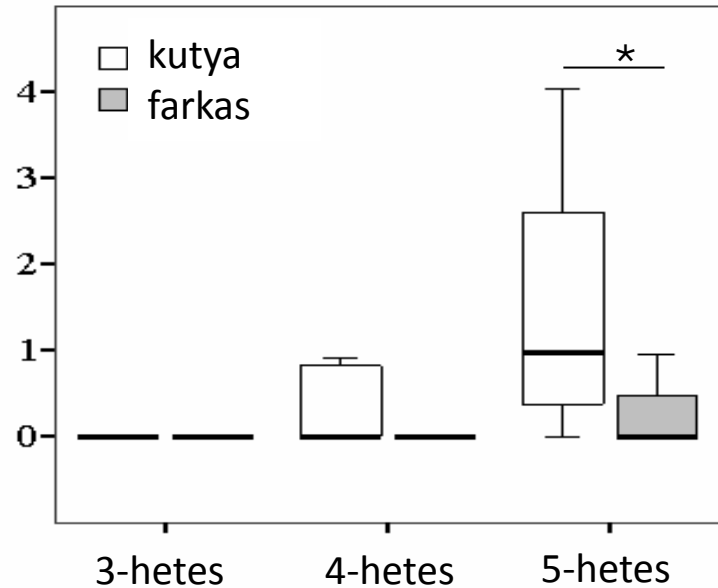

Szemkontaktus felvételére való hajlandóság

9 hetes farkasok

Spontán szemkontaktus felvétel

Hogyan módosítják a kommunikatív szándékot kifejező jelzések a rákövetkező referenciális jelek értelmezését??

A nézési viselkedés vizsgálata szemmozgás-követővel

Kommunikatív szándék-kifejező helyzet

Tekintetkövetés az osztenzív jelek függvényében

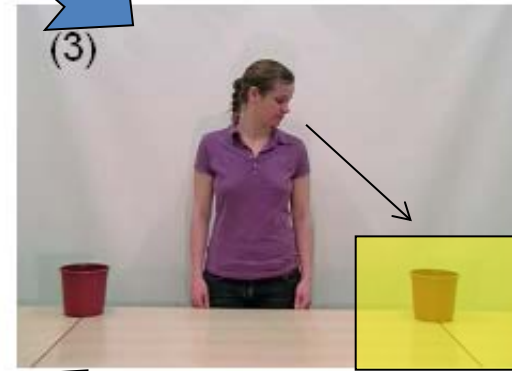
Bevezető fázis

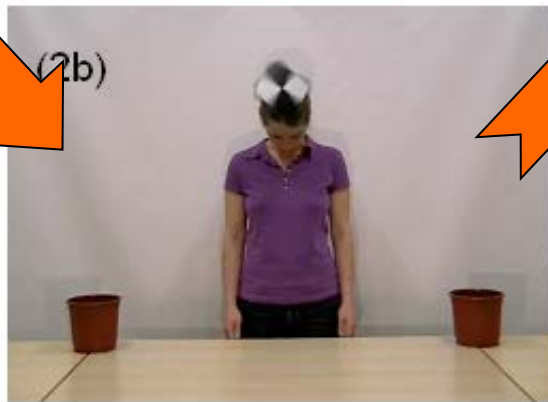
(2a)

Irányjelző fázis

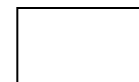
(2b)

Nem kommunikatív helyzet

**Kumulatív nézés a tekintettel
jelzett régióra**

Nem-kommunikatív helyzet

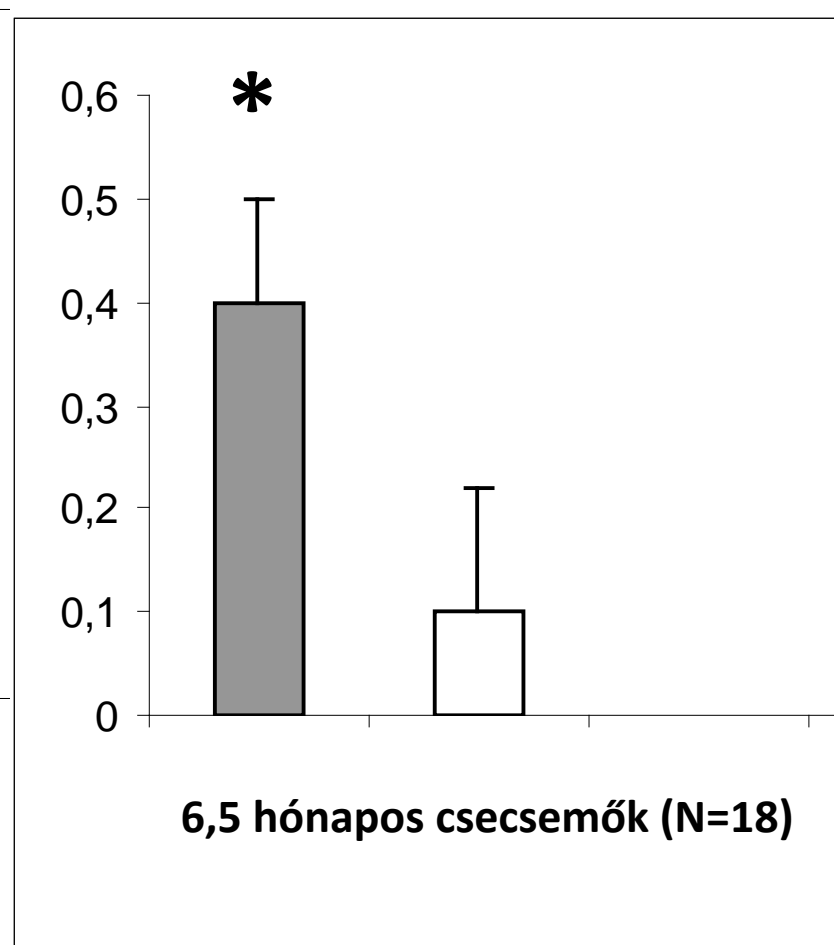
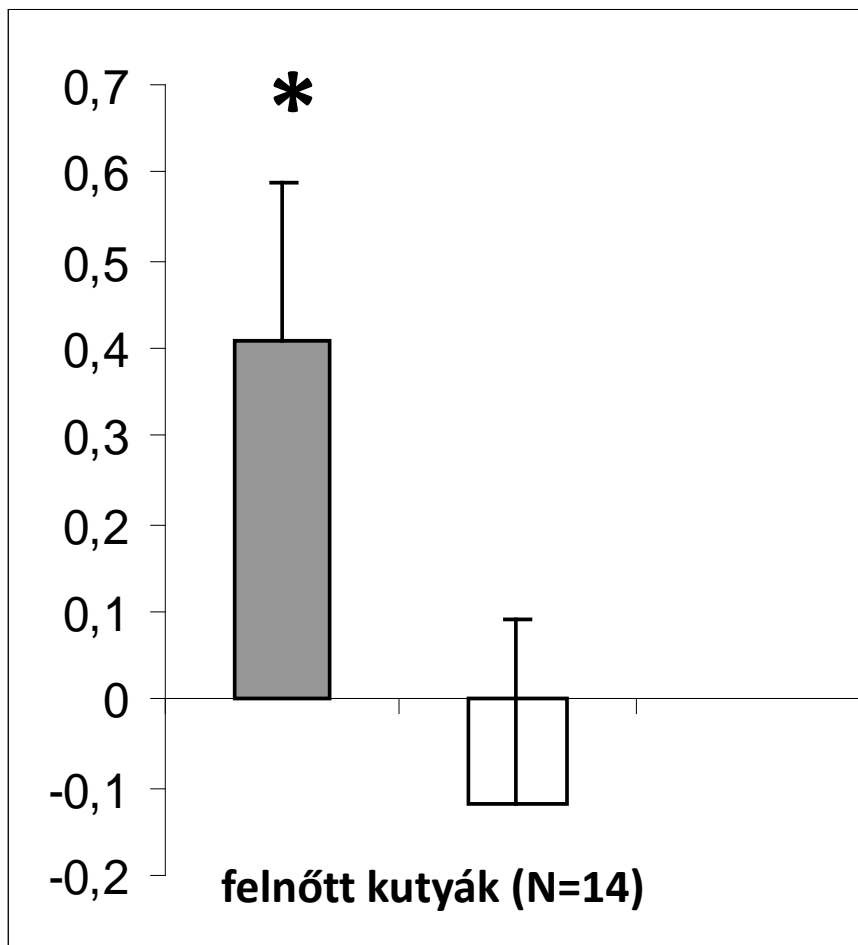

Kommunikatív helyzet

Jelzett régió

Preferenciális nézési index

Nem jelzett régió

Téglás et al. 2012 Curr. Biol.

Senju et al. 2010 Curr. Biol.

Szemkontaktus szerepe a közlési helyzet felismerésében:

„Körbe!” utasítás végrehajtása

Az interakció elemei:

Ember

1. Ránéz – megszólít
(szándékkifejezés)

2. Fejbiccentés

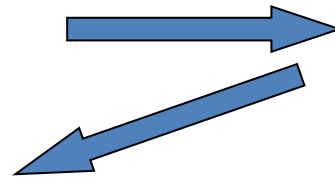

3. Parancs (Körbe)

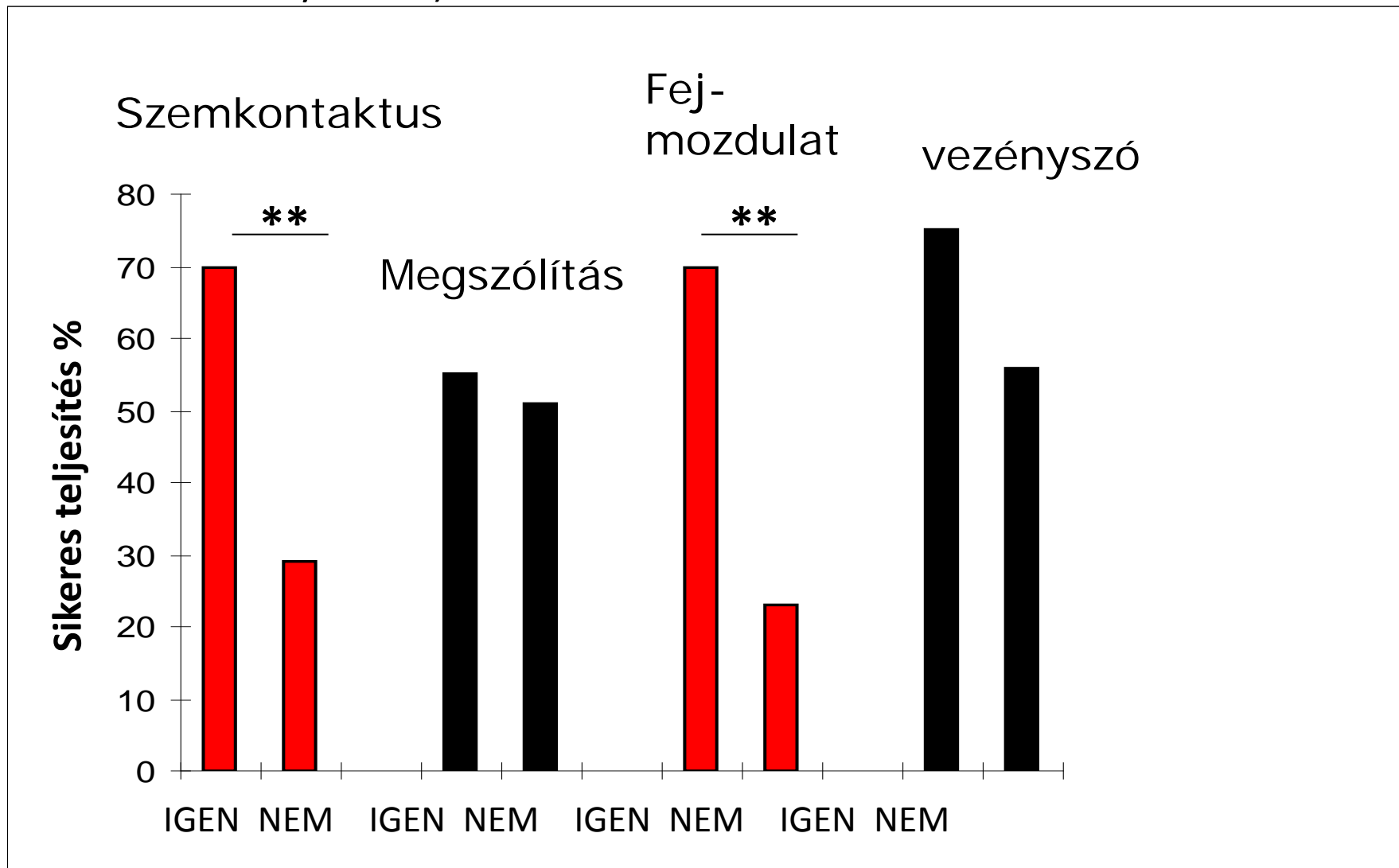
Kutya

Szemkontaktus

Körbe megy

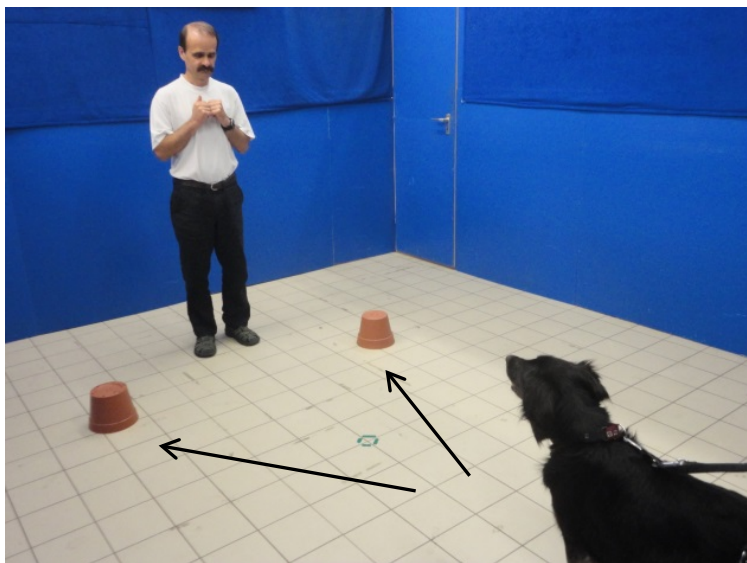
A kutya sikeres válaszainak aránya a „Körbe!” utasítás különböző elemeinek jelenlétében/hiányában (N=20-24 minden helyzetben)

Osztenzív jelzések fontosak a mutatós referenciális gesztusként való értelmezésében

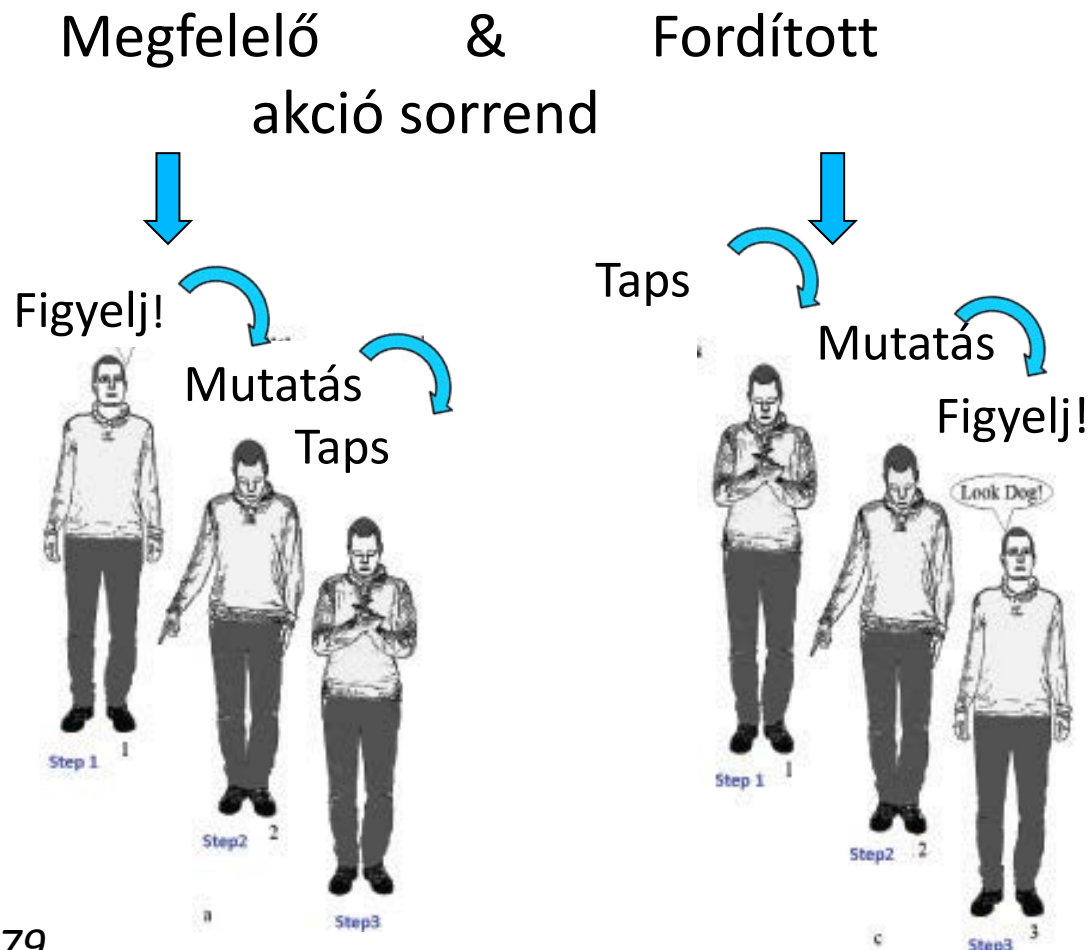
Mutatós követése:

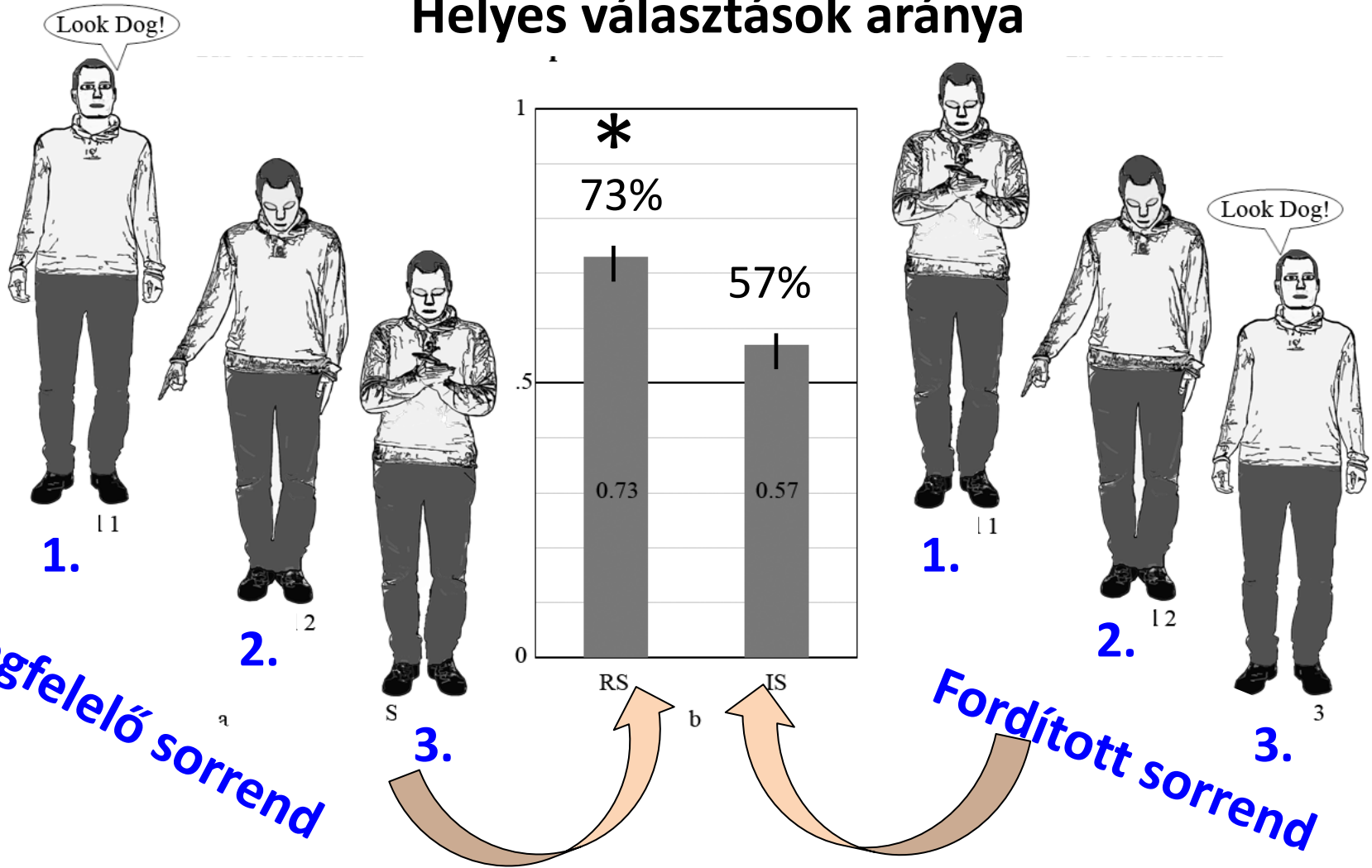
Két tárgy közül választás

N=75 felnőtt kutya

Tauzin et al. 2015. Anim. Cogn. 18, 975-979.

Helyes választások aránya

A mutató referenciális jelzésként való „megértése”:

Két lehetőség

-a mutató = irányjelzés (*ld. 6-9 hónapos babák –Woodward, 2002 Dev. Sci.*)

-a mutató = céltárgy megjelölése (*ld. 1 évesnél idősebb babák – Woodward & Guajdaro, 2002 Cog. Dev.,.*)

De mit jelent a mutató a kutya számára?

Tárgyválasztási feladat (8-8 próba különböző tárgyakkal)

Figyelem felkeltése

Mutatás

Tárgycsere

Kutya választ

Ostensive

Nonostensive

a1

b1

c1

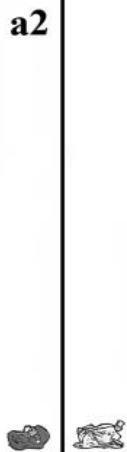
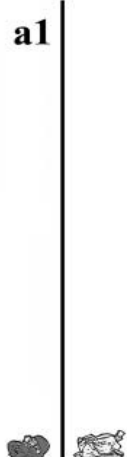
d1

a2

b2

c2

d2

A kutyák teljesítménye

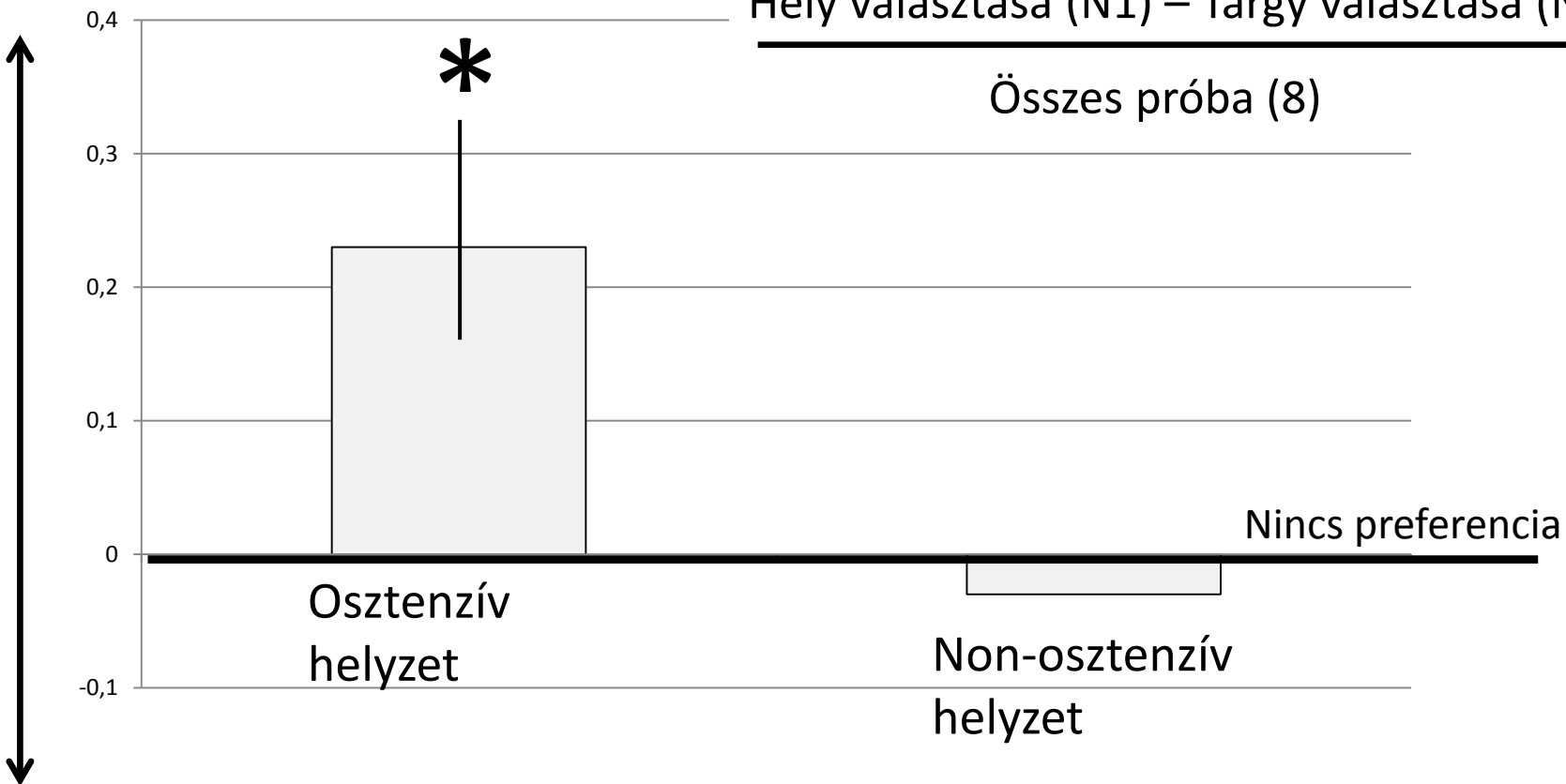
Preferencia index:

Hely választása (N1) – Tárgy választása (N2)

Összes próba (8)

Nincs preferencia

Osztenzív
helyzet

Non-osztenzív
helyzet

A megjelölt tárgy
választása

Kutyák és csecsemők kommunikatív ingerekre való fogékonysága:
feltűnő hasonlóságok

1). A kutyák (ahogy a csecsemők is) képesek a gesztusok mögött rejlő kommunikációs szándék felismerésére

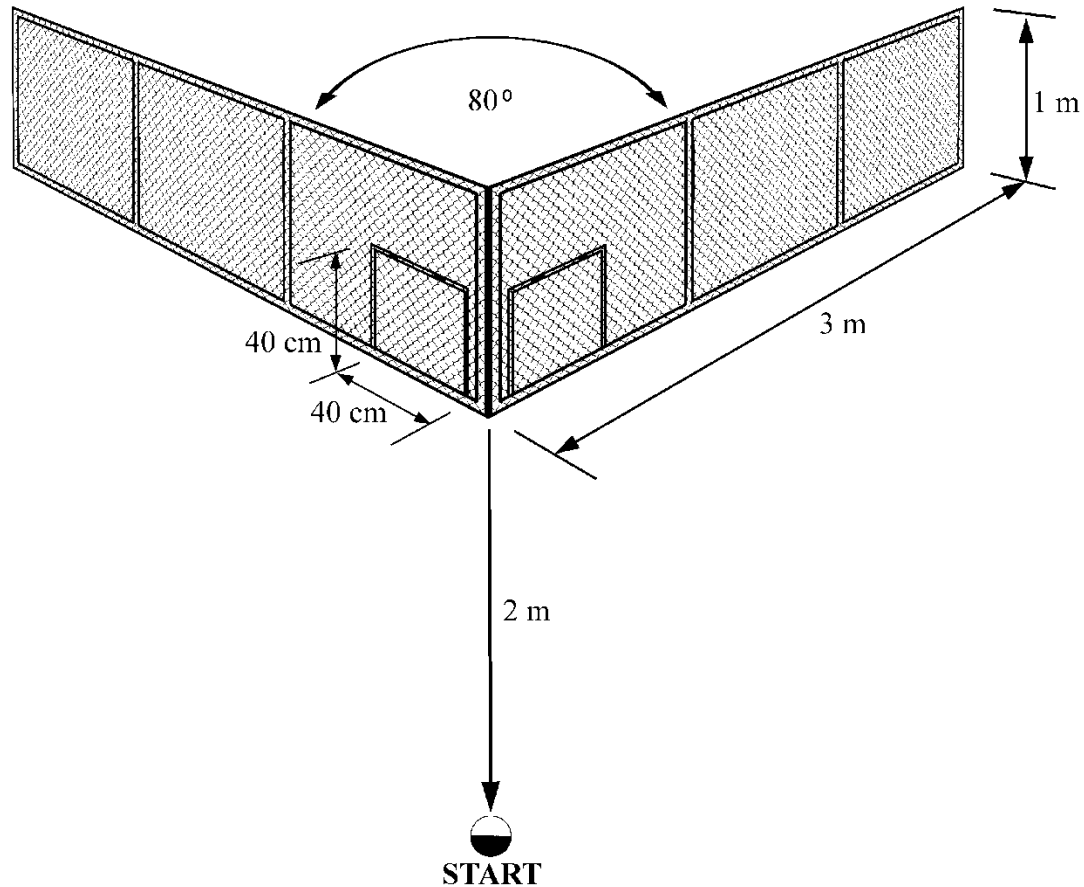
2). Az ember kommunikációs szándékát kifejező jelzések erős ,referenciális' elvárást hoznak létre a kutyában

3). A kutyák inkább egyfajta epizodikus instrukcióként értelmezik a mutatást mintsem a jelzett tárgy tulajdonságaira való felhívásként

Kutya-ember viselkedési párhuzamok (funkcionális analógiák)

IV. Tanulás a ,másik' megfigyelésével

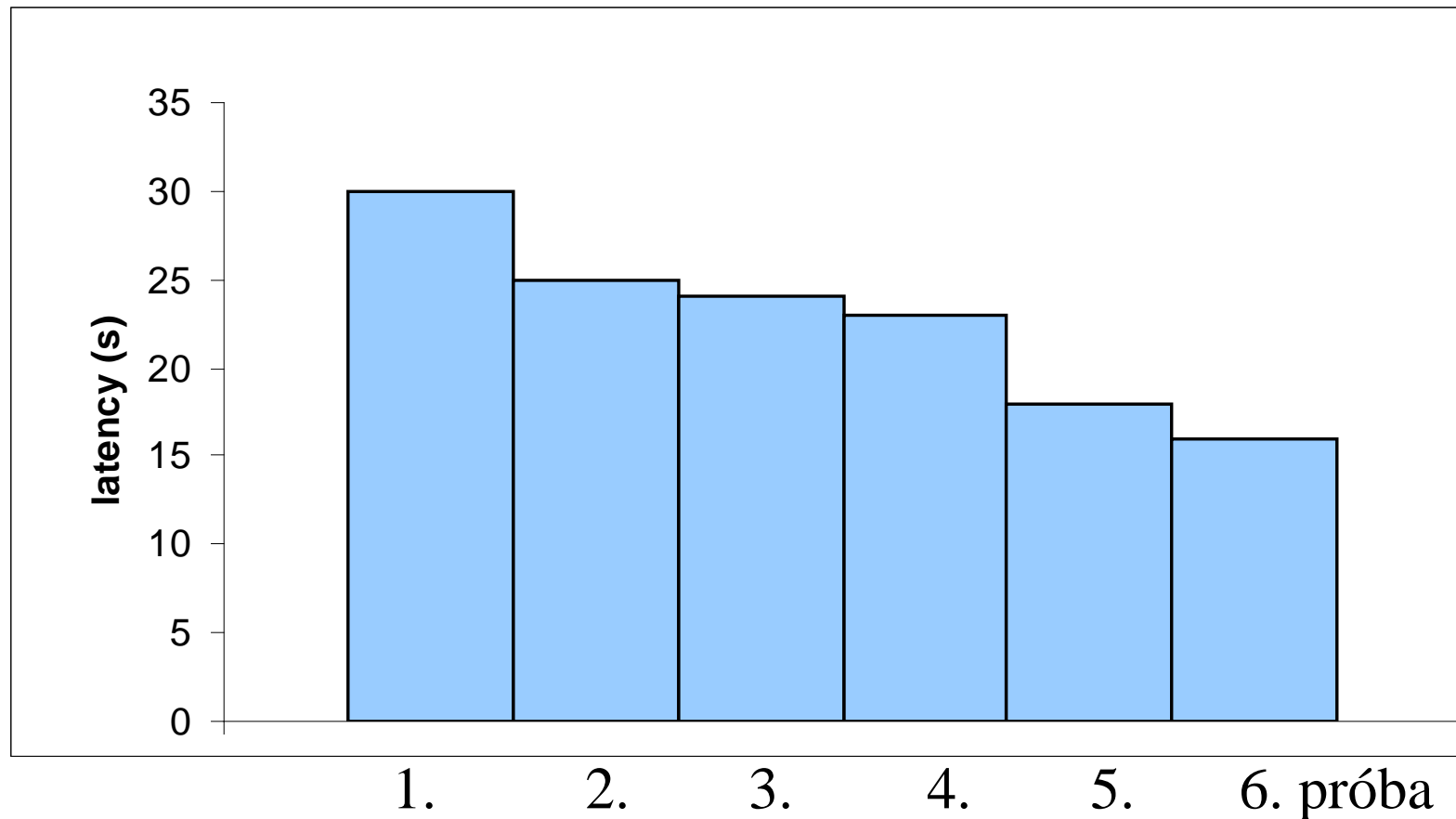
Probléma-megoldása ember megfigyelésével

Eredmények: Kerüléshez szükséges idő átlagai (N=15 kutya)

ANOVA with S-N-K post test: $p=NS$

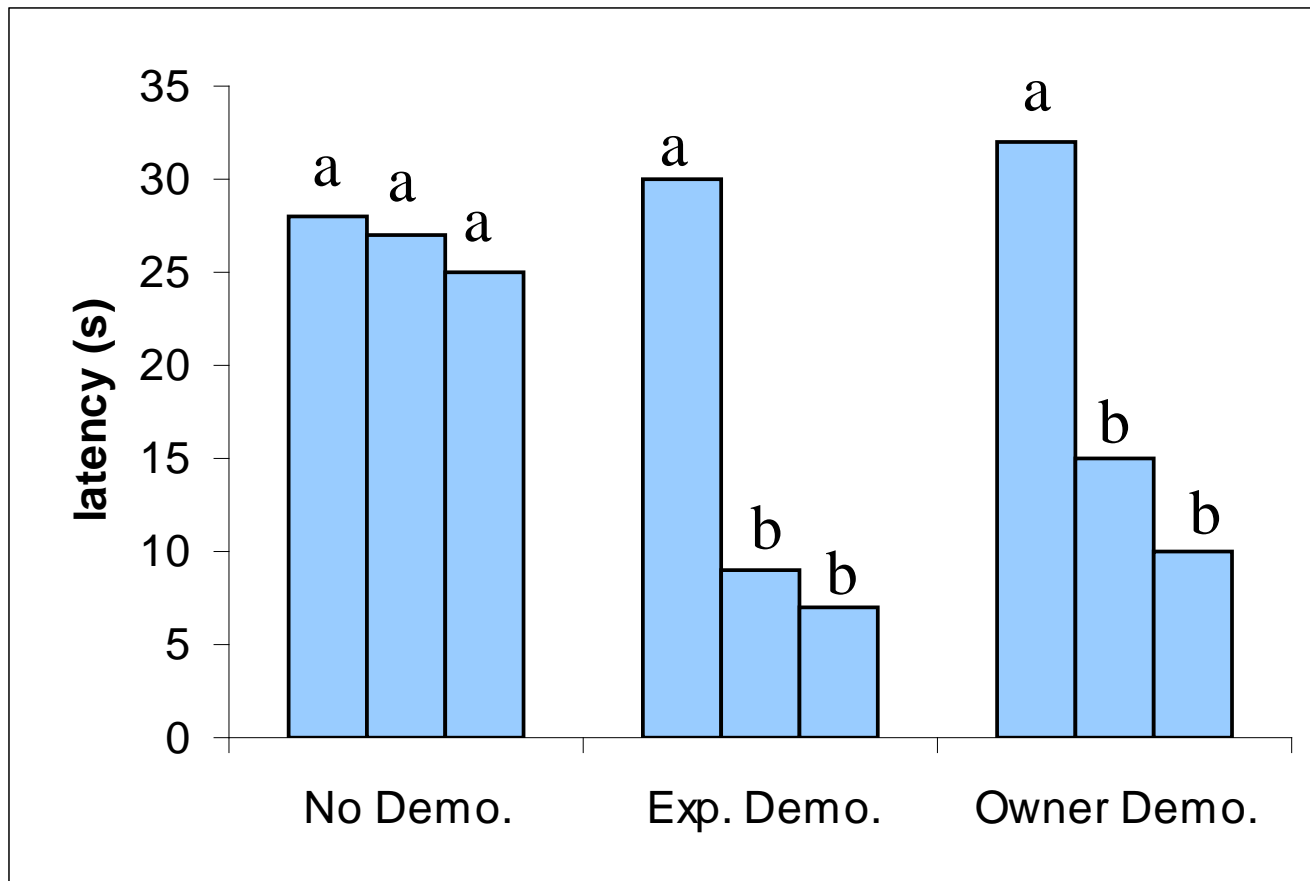

Segít ha az ember megmutatja?

Eredmények: Kerüléshez szükséges idő átlagai

(N=15 kutya)

‘a’ vs. ‘b’ : $p < 0.01$

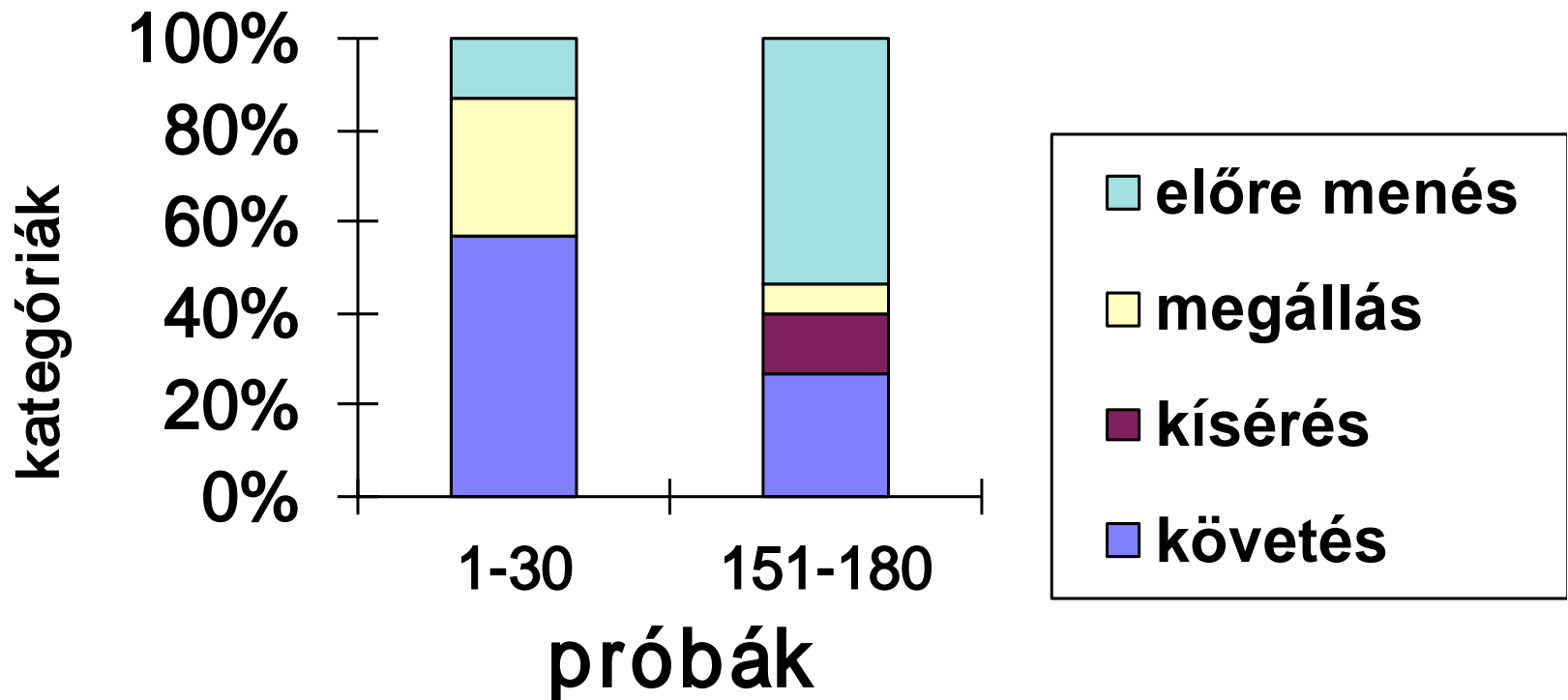

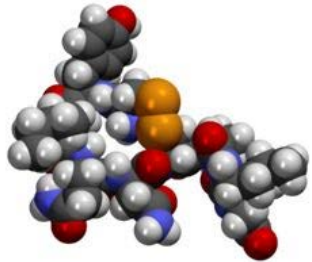
A szociális tanulás extrém formái: utánzás és szabálykövetés

Szokás kialakításának vizsgálata kutyán (N=8)

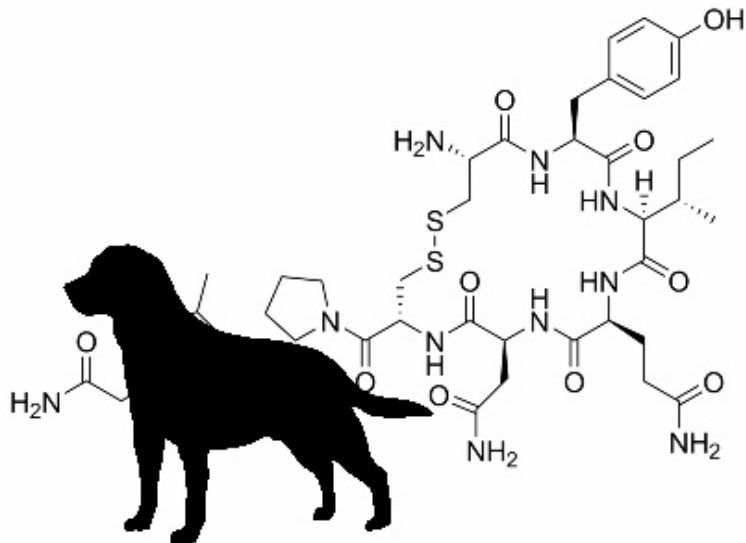
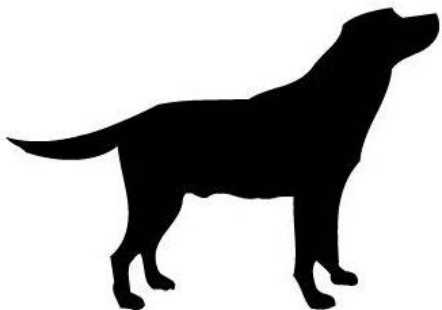
Kubinyi et al. 2003 Anim. Cogn.

Viselkedési kategóriák megoszlása a szokás elsajátításának első és utolsó fázisában (*: $p < 0,005$)

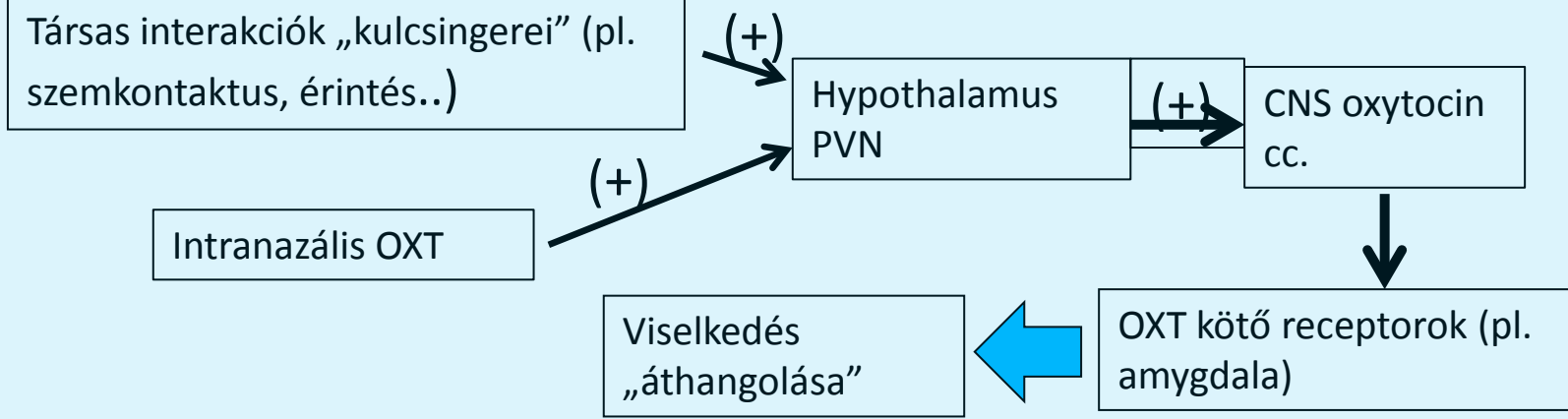

Az Oxytocin szerepe a Caninizációban

Kísérletes vizsgálatok

- 1). Intranazális OXT → Viselkedés megváltozása
- 2). Társas ingerekkel való „előhangolás” → Viselkedés megváltozása
- 3). OXTR gén „minősége” → Viselkedés megváltozása

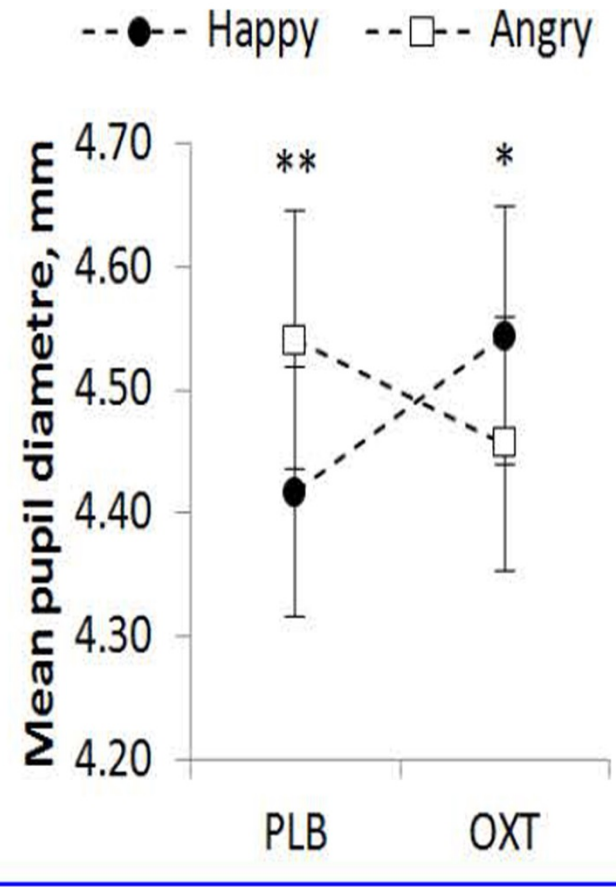
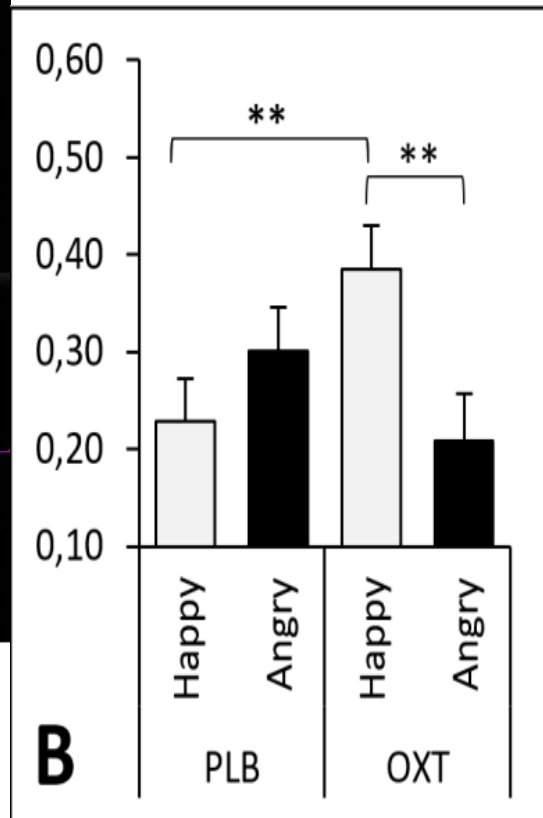
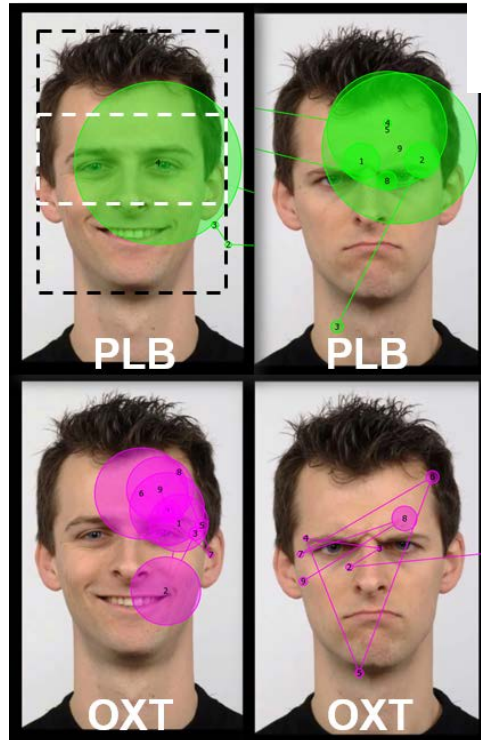
- 1). Intranazális OXT Viselkedés megváltozása

Intranazális OXT kezelés hatása a vizuális inger feldolgozásra

A szemrégió nézési gyakorisága (átlag, szórás)

N=41 felnőtt kutya

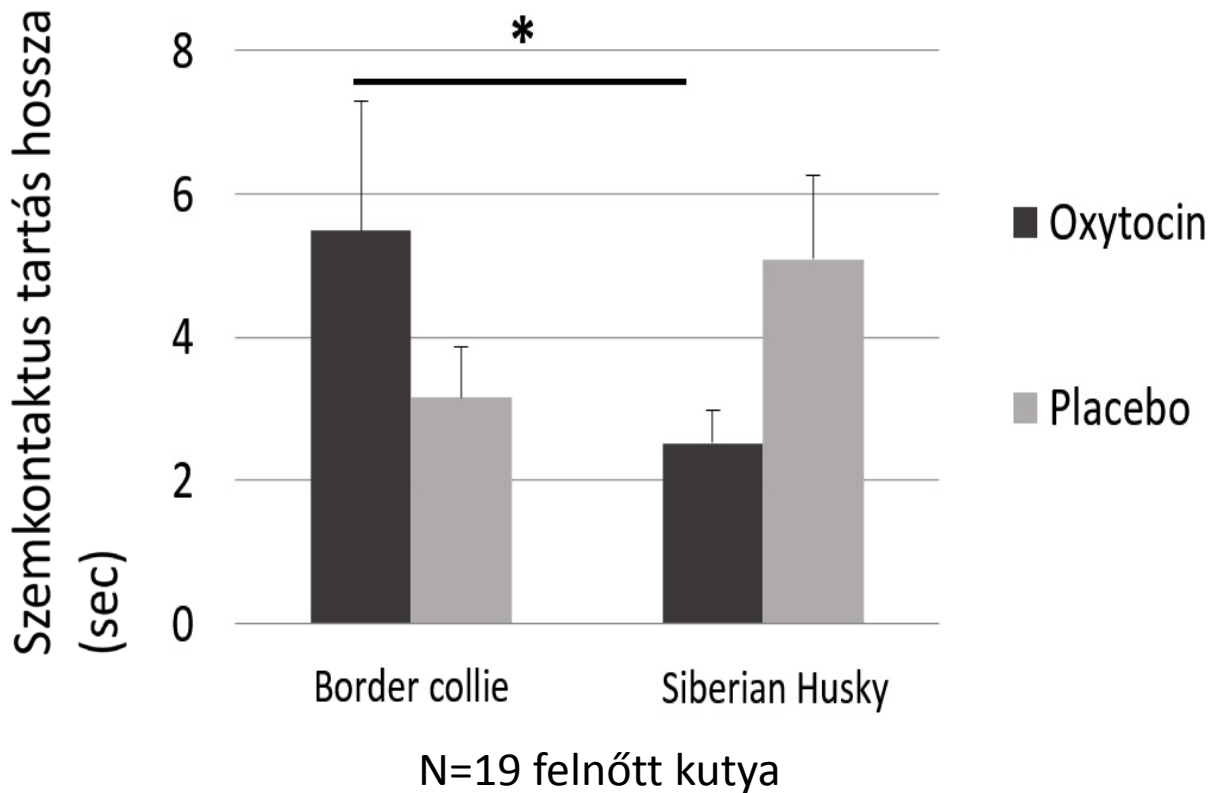
Somppi et al., 2017. Front Psychol. 8: 1854.

Intranazális OXT kezelés hatása a tartásra

szemkontaktus

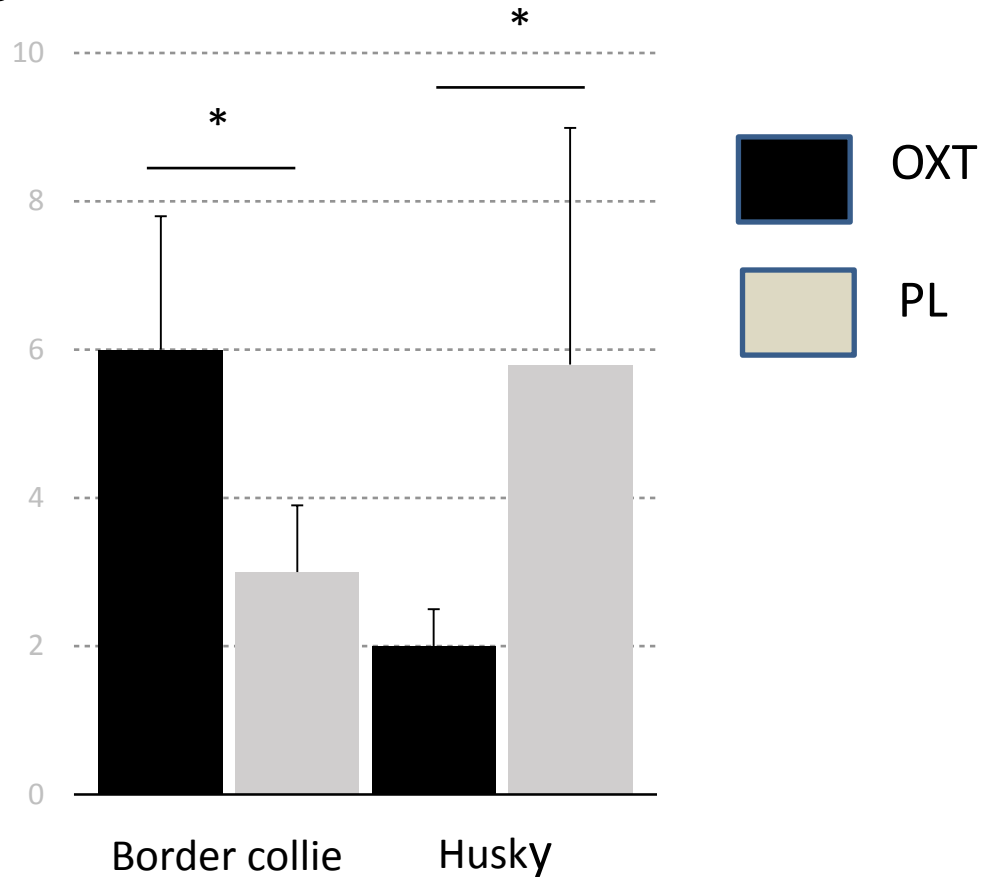

Provokált szemkontaktus tartása

Intranazális OXT kezelés hatása a kommunikáció kezdeményezésére

Tekintetváltás gyakorisága a hangforrás és a gazda között

N=38 felnőtt kutya

Kovács et al., 2016. *Psychoneuroendocrinology*, 74:212-220.

Kísérletes vizsgálatok

Társas ingerekkel
való „előhangolás”

Viselkedés megváltozása

Előkezelés

Ignorálás

VAGY

Stimulálás

Sok vs. kevés jutalomfalat
felajánlása

Kutya választ

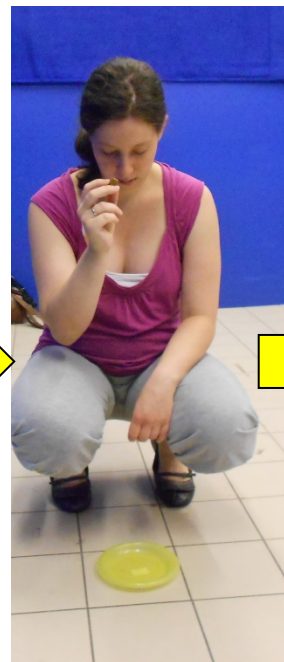
6 ismételt próba

Nem befolyásolt választás

Sok vs. kevés jutalomfalat
felajánlása

A ,kevés' preferálásának
demonstrálása

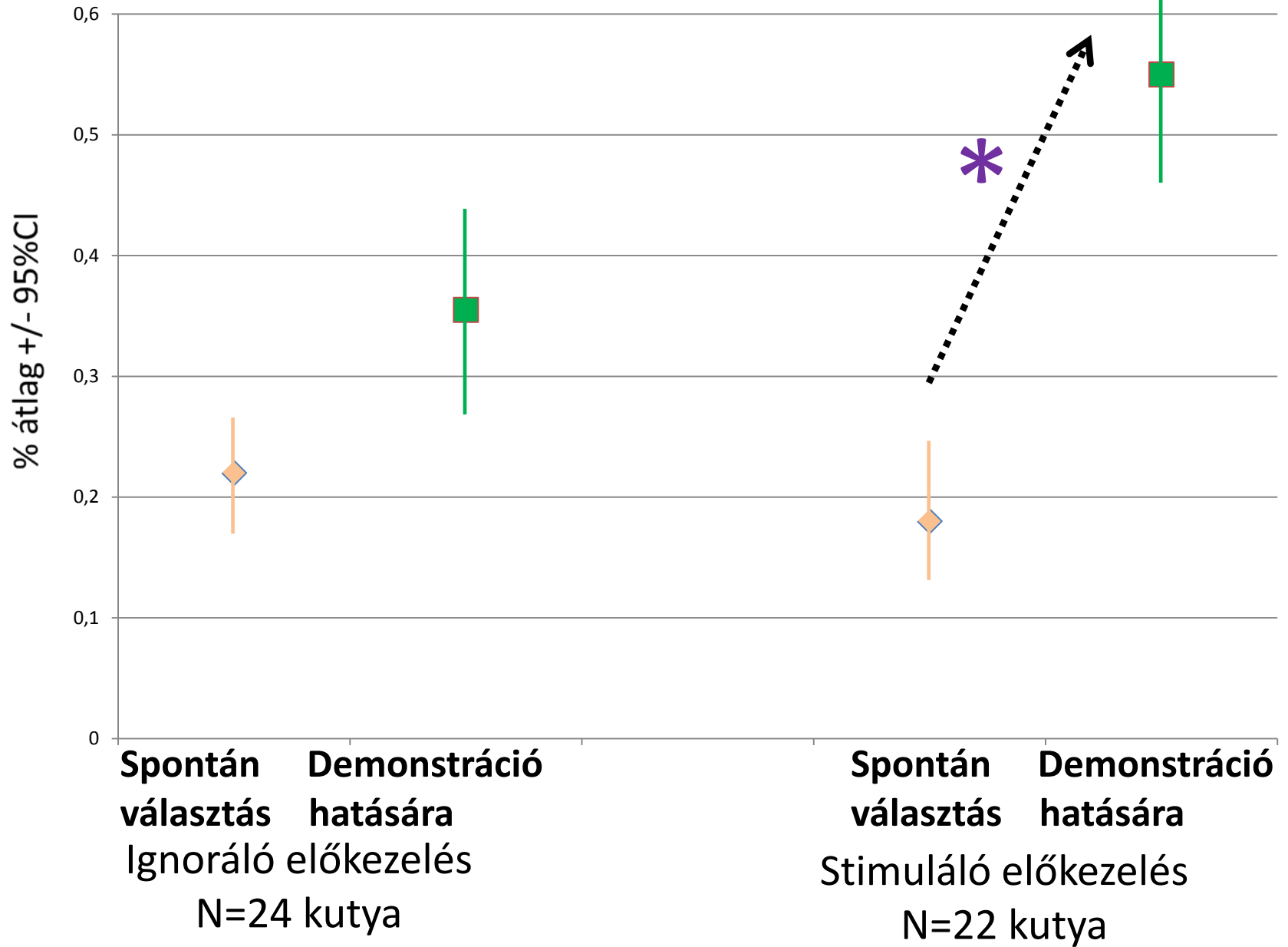
Kutya választ

6 ismételt próba

Emberi demonstrációt követő választás - ,Teszt' fázis

Az egyetlen jutalomfalatot tartalmazó tányér választásának gyakorisága a különböző csoportokban

Kísérletes vizsgálatok

3). OXTR gén ,minősége' Viselkedés megváltozása

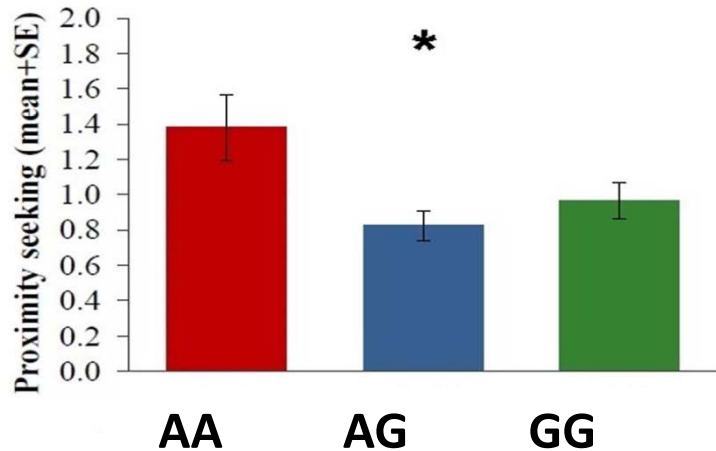
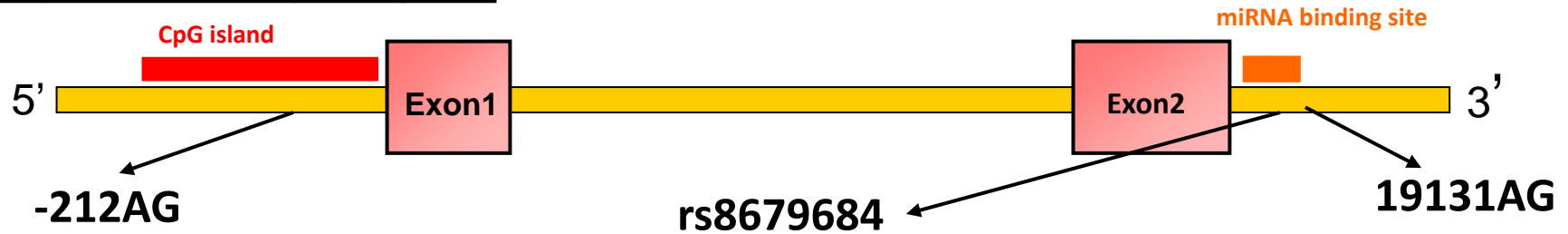

OXTR genetikai polimorfizmusainak viselkedésre gyakorolt hatása

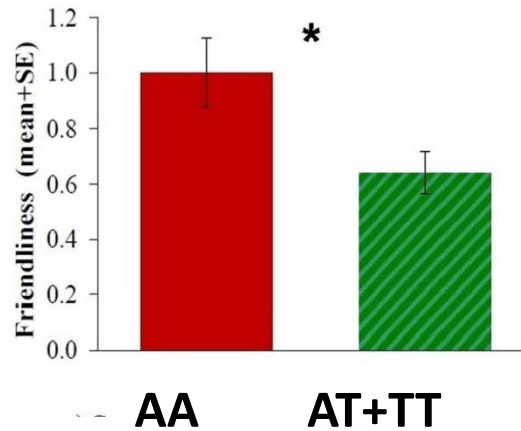
- Humán és kutya OXTR eléggé hasonló (Marx et al. 2011)
- 8 SNP: Kutya vs. farkas jellegzetes eltérések, + fajta eltérések (Bence et al., 2017) → domesztikáció lenyomata?
- OXTR gén – viselkedés asszociációs vizsgálatok: egyes génváltozatok összefüggést mutatnak az emberrel szembeni társas viselkedés különböző megnyilvánulásaival

Kutya emberrel szembeni társas viselkedése

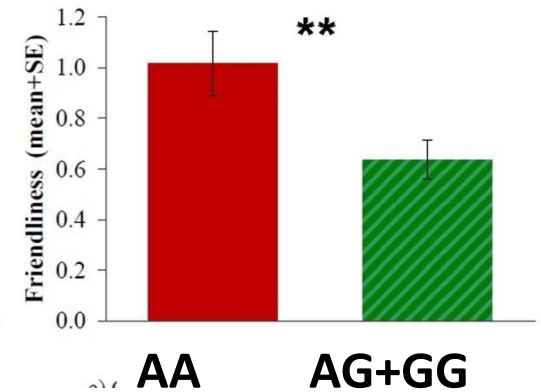
Kutya OXT receptor gén:

Közelségkeresés (G+I)

Idegennel szembeni barátságosság

Az OXT rendszer szerepe az emberré válásban

Carter 2014, Annu. Rev. Psychol.

...és a kutya domesztikációjában

Buttner, 2016. Neurosci. Biobehav. Rev.

(I) *Megváltozott neurotranszmitter rendszer* → stresszreaktivitás csökkenése

(II) *Erősödő érzelmi reguláció* → ember bekerül a fajtársi térbe (kötődés)

(III) *Társas ingerek (pl. szemkontaktus) félelemkiváltó hatása csökken* → emberre irányuló figyelem